

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Institut sociologických studií

Marie Adamcová

HODNOCENÍ EFEKTIVITY MATEŘSKÝCH CENTER
(s ohledem na specifickou situaci mateřských center v malém městě)
Bakalářská práce

Praha 2009

Autor práce: Marie Adamcová

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Pavol Frič, CSc.

Oponent práce:

Datum obhajoby: 2009

Hodnocení:

Bibliografický záznam

ADAMCOVÁ, Marie. HODNOCENÍ EFEKTIVITY MATEŘSKÝCH CENTER (s ohledem na specifickou situaci mateřských center v malém městě), Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, 2009. 46 s.
Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Pavol Frič, CSc.

Anotace

Bakalářská práce „HODNOCENÍ EFEKTIVITY MATEŘSKÝCH CENTER (s ohledem na specifickou situaci mateřských center v malém městě)“ pojednává o porovnání dvou mateřských center a zasazení jejich vlastností do kontextu současné rodinné politiky v České republice. Cíle práce spočívají v popsání a posouzení pozice neziskového sektoru v rámci veřejné politiky a přirovnání posouzení neziskových organizací podporujících rodinu v rámci politiky podpory rodin v České republice. Konkrétně jsem se pak zaměřila na situaci rodinných center jako způsob podpory fungujících rodin s malými dětmi. Hlavním cílem mé práce je srovnání dvou mateřských center na malých městech a následně posouzení pozice mateřských center jako nástroje politiky podpory rodin. Struktura práce je dána cestou od nejširšího pojetí veřejné politiky, a pozice neziskového sektoru v jejím rámci po užší zaměření na politiku podpory rodin a v jejím rámci na rodinná centra jako jeden z prostředků podpory rodin neziskového sektoru. Rodinná centra a další občanské iniciativy se stávají významnou hybnou silou společenského vývoje a zvláště na malých městech je význam partnerství aktérů a institucí občanské společnosti, význam přirozených neformálních sítí, nezpochybnitelný.

Annotation

Bachelor thesis „The Evaluation of Effectiveness of Mother Centers on small town“ deals with comparison of two mother centers and introduction of their properties in the context of current family policy in the Czech Republic. The main objectives of the study are in a description of a position of non-profit sector in the context of public policy and the assessment of such non-profit organizations supporting the family in the context of policy support to families in the Czech Republic. Specifically, I will focus on the situation of the family support center (mother centers) as a way of support of healthy families with small children. The main objective of my work is to compare two parent centers on small towns and then assess the position of parent center as a tool for the family policy support to families. The structure of work is given by way of the widest concept of public policy and the position of the voluntary sector in the framework to the enhanced focus on family policy and its support and families under the Family Center as one of the means of support for families by the non-profit sector. Family Center and other civic initiatives are becoming a significant driver of social development and especially the importance of partnership of actors and institutions of civil society, the importance of „natural“ informal networks in small towns is unquestionable.

Klíčová slova

Veřejná politika, občanská společnost, neziskový sektor, rodinná politika, mateřská centra, demokracie „zdola“, evaluace, efektivita.

Keywords

Public policy, civil society, non-profit sector, family policy, mother centers, „grassroots“ democracy, evaluation, effectiveness.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia, byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v depozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 22. května, 2009.

Marie Adamcová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému konzultantovi Doc. PhDr. Pavolovi Fričovi, CSc. za jeho cenné připomínky a pomoc při udávání směru mé práce. Také bych ráda poděkovala za vstřícnost a ochotu se sdílet všem čínorodým zakladatelkám mateřských center a aktivním ženám a mužům, kteří bojují za lepší společnost .

ÚVOD	9
1. CÍLE, OTÁZKY, METODY	10
1.1 CÍLE	11
1.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	12
1.3 METODY	13
2 VEŘEJNÁ POLITIKA	15
2.1 VEŘEJNÁ POLITIKA	15
2.2 OBČANSKÝ NEZISKOVÝ SEKTOR VE VEŘEJNÉ POLITICE	16
2.3 OBČANSKÁ SPOLEČNOST NA MALÝCH MĚSTECH	18
2.4 POZICE OBČANSKÉHO SEKTORU VE VEŘEJNÉ POLITICE	19
3 RODINA V DNEŠNÍ SPOLEČNOSTI	20
4 RODINNÁ POLITIKA	21
4.1 SOUČASNÁ RODINNÁ POLITIKA V ČESKÉ REPUBLICE	21
4.2 KONKRÉTNÍ KROKY KE SNADNĚJŠÍMU SLADĚNÍ PROFESNÍ A RODINNÉ ROLE	22
4.3 NEZISKOVÉ ORGANIZACE V PODPOŘE RODIN	27
5 PARTNERSTVI – SPOLUPRACE MEZI AKTERY POLITIKY V PODPOŘE RODIN	28
6 MATEŘSKÁ CENTRA	29
6.1 MATEŘSKÁ CENTRA	30
6.2 FORMÁLNÍ POŽADAVKY MC	31
6.3 FUNGUJÍCÍ MATEŘSKÉ CENTRUM	33
6.4 SPECIFIKA MATEŘSKÝCH CENTER NA MALÝCH MĚSTECH	35
7 HODNOCENÍ EFEKTIVITY MATEŘSKÝCH CENTER	35
7.1 EVALUACE	35
7.2 EVALUACE EFEKTIVITY	37
7.2.1 Obecné srovnání efektivity center	38
7.2.2 SWOT analýza pro hodnocení efektivity a dalších vlastností center	39
7.2.3 Komparace dvou mateřských center na malých městech na základě případové studie	41
7.2.3.1 Obecné informace o vybraných mateřských centrech	42
7.2.3.2 Spolupráce a partnerství s dalšími institucemi	43
8 ZÁVĚR	46
9 POUŽITÁ LITERATURA	49
10 PŘÍLOHY:	50

ÚVOD

Tématem fungujících rodin a jejich postavením jako subjektu ve vztahu ke společnosti, respektive státu a konkrétními podmínkami, ve kterých rodiny existují, se zabývám již dlouhodobě. To vyústilo v rozhodnutí psát svou bakalářskou práci o mateřských centrech.

Mateřská centra v České republice v období od pádu komunismu v roce 1989 po současnost svým charakterem podporují rozvoj a růst občanské společnosti. To je esenciální podstata proměny společnosti, protože po čtyřiceti letech komunistického totalitního systému, kdy vše bylo řízeno „shora“ je nutné, aby formování demokratických principů uvnitř české společnosti začínalo zejména a především „zdola“.

Rychle se zvyšující počet mateřských center, který je za necelých 20 let vyšší než tři sta, poukazuje na fakt, že v české společnosti existují „bílá místa“, která mohou být zaplněna pouze občanskou iniciativou.

Mateřská centra jsou alternativou ke kompromisu sladění profesního a rodinného života, mají pozitivní dopad na děti i rodiče, nabízejí možnost budovat komunitu vzájemné neprofesionální pomoci, kontaktu rodin, vzdělávání se, učení dětí, seberealizaci žen. Kromě toho jsou významným prvkem lobbingu za lepší podmínky pro rodiny s dětmi ve společnosti.

Současná situace českých rodin, matek a otců je z mnoha hledisek daleko za evropským standardem. V české společnosti stále panuje výlučnost ve volbě mezi kariérou a rodinou. Pokud se chtějí ženy profesně realizovat a uplatnit své vzdělání a schopnosti, mít dítě je ve většině případů překážkou v jejich kariéře, a tak toto rozhodnutí odkládají. Pokud se rozhodnou pro rodinu, hrozí jim sociální izolace a profesní stagnace. Ačkoliv byl již navržen balíček prorodinných opatření¹, nejsou tyto kroky pro snadnější sladění profesního a rodinného života využívány matkami a otci tak, jak by mohly být. Významnými s v posledních dvou desítkách let stala mateřská či rodičovská centra, založená ve většině případů jako občanská iniciativa neziskového charakteru samotnými matkami, které centrum navštěvují. Jde o příležitost zapojit se

¹ Viz <http://www.mpsv.cz/cs/6031/>.

znovu do společenského dění, účastnit se obohacujícího programu pro ně samotné i pro jejich děti a také se podílet na utváření prostředí pro život rodin s dětmi ve městech. Ve své práci jsem se pokusila srovnat pozici nestátních neziskových organizací ve veřejné politice s pozicí mateřských a rodinných center v politice podpory rodin. Dále pak zhodnotit efektivitu center na základě srovnání dvou mateřských center na malém městě, kde jsem provedla případovou studii.

1. CÍLE, OTÁZKY, METODY

Vymezení problému

Kultura dnešní postmoderní společnosti svou podstatou individualizuje a trhá vícegenerační rodiny na ty jedno nebo dvougenerační. Trojgenerační model přirozeného předávání zkušeností, výpomoci, podpory a poradenství již není běžný ve většině rodin, zvláště v urbanizovaných městských částech. I menší města ale začínají postrádat tradiční svázanost několika generací rodiny.

Mateřství je životní událostí ženy. Otálení se vstupem do manželství a založením rodiny, které je příznačné pro dnešní dobu, poukazuje mimo jiné na to, že je čím dál větší částí populace bráno vážněji a dlouho promyšleno. Odkládání rodiny může být důsledkem mnoha skutečností. Významné z nich jsou vztah k rodině a dětem, a vztah ke kariéře. Pokud žena dlouho studovala a má v plánu uplatnit své vzdělání a schopnosti, odrazuje ji to od časného založení rodiny. Ženy jsou vystaveny volbě mezi kariérou a mateřstvím. Tato volba v sobě obsahuje mnoho konfliktních a vzájemně se vylučujících skutečností. Cestou, jak nastolit v této oblasti alespoň částečný konsenzus jsou formy sladění rodiny a kariéry. Podpora zaměstnatelnosti žen a odstraňování překážek bránících ženám v účasti na trhu práce, podpora sladění pracovního a rodinného života probíhá prostřednictvím vzdělávacích a poradenských, osvětových programů, motivačních aktivit a dalších opatření v zaměstnavatelské sféře. V současné době probíhá rozvoj různých typů služeb péče o děti a usnadnění přístupu k nim z účelem sladění práce a rodiny. Tyto tendence jsou patrné zvláště v posledním balíčku prorodinných opatření vydaném ministerstvem práce a sociálních věcí. Mezi ně patří například různé druhy částečných pracovních úvazků, programy pro odstranění projevů diskriminace na trhu práce na základě pohlaví, osvěta, poradenství a podpora rozvoje motivace v oblasti sladění pracovního a rodinného života, včetně zapojení mužů

do péče o děti a domácnost, podpora a rozvoj služeb péče o děti za účelem sladění pracovního a rodinného života jejich rodičů. Zaměstnavatele k těmto krokům motivují soutěže jako „Firma přátelská rodině“ a podobné. Ani tento krok vstříc rodinám však není ideální. Pro část maminek je práce, kterou mají během rodičovské dovolené, „odpočinkem“ od života doma, pro část maminek je však také zdrojem stresu a velkého vyčerpání, které často nejsou výrazně finančně kompenzovány a mohou se odrazit na kvalitě rodinného života.

I v případě, že se rodič rozhodne pro plnou rodičovskou dovolenou, čeká ho mnoho úskalí. Častým problémem rodiče na rodičovské dovolené je dlouhodobá sociální izolace, ztráta zručností, sebevědomí i kontaktů v rámci své profese. Potýká se s nedostatkem kvalitních a inspirujících zařízení a bezpečných hřišť pro své dítě nebo děti, nevšimavostí a neochoty pomoci ze strany veřejnosti, bariér a dopravních komplikací při pohybu s kočárkem. Zažívá časté pocity méněcennosti ve chvíli, kdy se dítě na veřejnosti začne chovat nevyzpytatelně. Může postrádat referenční skupinu dalších maminek či rodičů se stejnými zkušenostmi a ve stejné situaci, která by mu kromě konkrétní pomoci byla i duševní oporou a povzbuzením.

1.1 Cíle

Pro popis veřejné politiky, rodinné politiky, občanského sektoru a dalších institucí, který se vzhledem k tématu může zdát poněkud obšírný, jsem se rozhodla proto, že dle mého názoru pomáhá představit si lépe vlastnosti a koncepcce mateřských center na základě toho, kam je v rámci politiky možné mateřská centra zařadit. Dalším z důvodů, proč jsem ho použila je fakt, že ačkoliv v České republice počet a vliv mateřských center prudce roste, mnoho lidí o nich nikdy neslyšelo a neví, jakou mají funkci (nejen pro členy a okolí, ale i v rámci celé společnosti).

Hlavním cílem mé práce je srovnání dvou mateřských center na malých městech a následně posouzení pozice mateřských center jako nástroje politiky podpory rodin. Struktura práce je dána cestou od nejširšího pojetí veřejné politiky, a pozice neziskového sektoru v jejím rámci po užší zaměření na politiku podpory rodin a v jejím rámci konkrétně na rodinná centra jako jeden z prostředků podpory rodin neziskového sektoru. Popis okolností, ve kterých mateřská centra vznikají považuji za důležitý, protože poskytuje pohled na centra v širší a komplexnější perspektivě.

Role podpory ze strany státního sektoru je jasně vymezena legislativou, avšak model rodiny v dnešní společnosti se mění a problémem pro rodiče již nemusí být pouze finanční tíseň. Mým cílem je tedy popsat veřejnou politiku v podpoře rodin. Závěrečné shrnutí by mělo dát jasně najevo, jakou úlohu mají neziskové organizace působící na malém městě v podpoře rodin. Působení neziskových organizací je často vymežováno vůči politice státních institucí a soukromých firem. Od státních institucí se liší flexibilitou a větší blízkostí příjemcům, oproti firmám je finančně přístupnější. Spolupráce a vzájemné doplňování výše zmíněných aktérů je vzhledem k relativně krátké době působení na uspokojivé úrovni zejména v hlavním městě Praha a v dalších okresních městech. Proto jsem svou práci zaměřila na zkoumání stavu spolupráce neziskových organizací, státní správy, komunitní práce a firem na menších městech.

Dílčí cíle práce:

Popis pozice mateřských center v oblasti veřejné politiky.

Popis současné rodinné politiky v České republice.

Partnerství a situace institucí na malých městech.

Popis charakteru mateřských center v České republice (za použití literatury, a materiálu získaných za pomoci telefonického dotazování a případových studií).

Popis spolupráce mateřských center s veřejným a soukromým sektorem.

Hodnocení efektivity mateřských center.

Hodnocení efektivity dvou mateřských center na malých městech za pomoci případové studie provedené ve dvou z nich.

1.2 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky

- jakou pozici mají mateřská centra v oblasti veřejné politiky?
- jaká je situace současné rodinné politiky v České republice?
- na jakém principu vznikala mateřská centra na malých městech ?
- jací aktéři se podílejí na partnerství v podpoře rodin na malých městech ?
- jaké druhy spolupráce mezi nimi jsou ?
- ake jsou nejruznejsi typy center (rozdily mezi centry)?
- jaký druh vzniku MC a jejich spolupráce s ostatními aktéry jsou na vybraných malých městech ?

1.3 Metody

Studium odborných pramenů (publikací, ročenek, bulletinů, výročních zpráv, dokumentů, legislativy, článků z internetu) ;

Polostrukturované hloubkové rozhovory s lidmi, kteří založili mateřské centrum nebo se podílejí na jeho činnosti ;

Polostrukturované hloubkové rozhovory s lidmi, kteří jsou v jiných dalších institucích, spolupracujících s mateřskými centry ;

Další informativní rozhovory a dotazování lidí, kteří jsou součástí mateřských center.

Hodnocení úrovní a typů spolupráce (partnerství) mateřských center s veřejným sektorem a dalšími aktéry v podpoře rodin.

Hodnocení efektivity mateřských center pomocí komparace a SWOT analýzy.

Zdroje dat

Jako zdroje dat a informací jsem využila odbornou literaturu pojednávající o aspektech rodiny v české společnosti, o malých městech, neziskovém sektoru, komunitním a komunálním plánování, partnerství. Studium legislativního rámce upravujícího práci neziskového sektoru, aktuální internetové odkazy a stránky jednotlivých neziskových organizací a dalších aktérů.

Na celkové nebo alespoň částečné zodpovězení výše uvedených otázek jsem využila několik metod :

V úplně první fázi práce jsem se sešla s pedagožkou zvláštní školy v městě Kostelec nad Černými Lesy. Protože je velmi aktivní v občanských iniciativách města, věděla poměrně přesně, co se kde děje, kdo s kým spolupracuje, jak probíhají různé projekty. Navíc je kvůli svému povolání v kontaktu i se sociálně slabšími rodinami, a tak mi pomohla nasměrovat téma práce, aby co nejlépe odpovídalo situaci na malém městě.

Sběr informací týkajících se tématu z právního rámce upravující činnost neziskových a jiných organizací, státní rodinnou a sociální politiku, pravomoce městské správy, stanovy organizací participujících na konkrétních městech, mezinárodní a evropské zprávy a dokumenty, atd.

Rozhovor s Rút Kolínskou, prezidentkou Sítě mateřských center.

Pomocí případové studie prostřednictvím hloubkových kvalitativních rozhovorů v rodinných centrech a na dalších institucích na dvou malých městech se mi podařilo

získat konkrétní a obohacující informace a strukturu a celkově charakteru dvou center, které se v mnohém lišily.

Z internetových zdrojů jsem se pokusila získat náhled na samotnou činnost mateřských center v dalších evropských centrech a také informace o vzájemné spolupráci aktérů, kteří se podílí na podpoře rodin na malých městech, jejich partnerství a zvláště spolupráce s neziskovým sektorem.

2 VEŘEJNÁ POLITIKA

V kapitole „Veřejná politika“ bych se ráda zaměřila na specifikaci pozice, kterou zaujímá neziskový sektor a občanská společnost v rámci veřejné politiky.

Na podobném principu pak popíši roli, kterou má přímo v politice podpory rodiny neziskový sektor zaměřený na rodinu. V jeho rámci specifikuji pozici rodinných center, na něž se zaměřuje má práce.

2.1 Veřejná politika

Veřejná politika je „*souhrn činností vlády přímo nebo nepřímo působících na občany, operující na třech úrovních: politická rozhodnutí, produkty politiky a důsledky politiky*“ [Peters, 1993, str. 4].

Jde tedy o „službu veřejnosti“, řešení problémů lidí, řešení problémů veřejných. Na začátku procesu veřejné politiky je definování problému společnosti, cílem je najít řešení. Aby byla schopna efektivně řešit problémy společnosti, jejichž charakteristikou je, že jsou téměř tak mnohosečné, jako je počet lidí, kterých se týkají, musí brát v úvahu poznatky mnoha disciplín jako je sociologie, veřejná správa, právo, ekonomie, politologie a filozofie. Podle Potůčka je její samotnou podstatou a ambicí „*praktické uplatnění při řešení konkrétních sociálních problémů*“ [Potůček, 2005]

Veřejná politika může existovat jen ve společnosti, kde vládne demokracie a tedy i snaha o hledání cest k uspokojování veřejných zájmů, hledání cest, jejichž směrem se bude proces veřejné politiky ubírat. Přesto, nebo právě proto je vyjednávání o tom, jaký je konkrétní veřejný zájem, často velmi konfliktní a je předmětem řady sporů, které se v některých oblastech politiky přelévají i do osobních střetů samotných představitelů jednotlivých názorových skupin. Ač má veřejná politika zájem na tom, aby byla hodnotově zakotvena, patrně není možné, aby se opírala o čistý konsenzus, protože lidé se liší v tom, co považují za problém, v tom jak ho řešit, a i v tom, jak přijmou důsledky implementace. Nástrojem prosazování veřejné politiky jsou většinou veřejné instituce, jejichž posláním je přispívat k prosperitě a veřejnému blahu, k welfare. Čím více se veřejná politika svým záběrem blíží k lidem, a k řešení

problémů, které se bezprostředně týkají jejich životů, tím přesnější je označení termínem „sociální politika“. Sociální politika je jakýmsi přechodem mezi oblastmi veřejného zájmu, jako je například armáda a oblastmi, které jsou tak konkrétně navázány na život jednotlivých lidí, jako je například sociální podpora. Sem patří také otázka redistribuce zdrojů, státní správa versus samospráva, (de)centralizace.

Pokud je politika služba společnosti, pak velký podíl z ní vyplňuje sociální politika. Zaměřená na blaho společnosti, „*praktické snažení, aby společenský celek byl vypěstěn a přetvořen co nejideálněji*“ [Engliš, 1916]. Má na programu zajišťovat bezpečnost a životní podmínky občanů, slouží jejich prospěchu a zájmu, usiluje o moudrá a mravní řešení společenských problémů.

2.2 Občanský neziskový sektor ve veřejné politice

Během posledních několika desítek let roste ve vyspělých zemích celého světa význam neziskového sektoru. Nezávisle na velikosti jde o nejrůznější skupiny lidí: sekulární i církevní, zájmové, profesní, sportovní, vzdělávací, ekologické, rozvojové, politické, dobročinné a mnohé další. Různí teoretici považují občanský sektor za novou „globální sílu“, někteří občanský sektor dokonce nazývají „další neviditelnou rukou (trhu)“ [Salomon, Anheier, 1996]. To poukazuje na ekonomický aspekt neziskového sektoru, který je čím dál znatelnější a vlivnější.

Výsledky srovnávací studie o neziskovém sektoru snad nejglobálnějšího charakteru vůbec, která mapuje a srovnává vlastnosti neziskového sektoru ve dvaceti dvou zemích po celé Zemi, poukazují na fakt, že „neziskový sektor představuje mnohem významnější ekonomickou sílu ve světě, než jak je obecně chápáno. Jednotlivé země se ve velikosti i složení tohoto sektoru podstatně liší. Soukromá filantropie v jeho financování hraje méně důležitou roli než poplatky nebo podpora ze strany veřejného sektoru ve většině zemí, pro které existují dostupná data, se odvětví neziskového sektoru v posledních letech značně rozrostlo“ [Salomon, Anheier, List, Toepler, Sokolowski, 1999]. Význam vztahu mezi neziskovým sektorem a veřejným sektorem tedy v posledních letech roste a s ním i nové možnosti partnerství.

Nepochybný rozvoj neziskového sektoru je v postmoderní společnosti způsoben mnoha faktory. Podle Mulgana a Landryho mezi ně patří „*naléhavá potřeba někam patřit, něčeho se zúčastňovat, něco měnit*“ (1995), investovat své finance, schopnosti, čas do něčeho smysluplného, co přesahuje individuální zájem.

Pět charakteristických vlastností organizací občanského sektoru je asi nejkomplexněji vyjádřeno v tzv. strukturálně-operacionální definice Lestera M. Salomona [Salamon, L. M., Anheier, H.K.1997].

- Jsou alespoň částečně institucionalizovány. Buď za pomoci formálního statutu, vnitřních pravidel, určitého stupně organizační činnosti. Pokud tento požadavek není naplněn, nejde o organizaci neziskového občanského sektoru.
- Mají soukromou povahu, což znamená, že nejsou součástí státní správy ani nejsou řízeny státními úředníky. Jakýmsi druhem hybridních organizací jsou v Čechách rozpočtové a příspěvkové organizace – proto se zde používá termín „*nestátní*“ neziskové organizace, aby bylo možné je odlišit od „*státních*“ neziskových organizací.
- Své zisky nerozdělují mezi vlastníky nebo vedení organizace. Možný nabitý zisk tedy musí být opětovně použit na cíle dané posláním organizace. Tato vlastnost odděluje neziskové organizace od sektoru soukromého podnikání.
- Jsou samosprávné, autonomní – samy řídí svou vlastní činnost. Mají svá vlastní interní pravidla řízení a nejsou ovládány zvenku.
- Jsou dobrovolné. Ne všichni pracovníci v nich musí být dobrovolníci, ne všechny příjmy musí pocházet z dobrovolných příspěvků, postačuje jakýkoli dobrovolný prvek.

Nestátní neziskové organizace (dále jen NNO) můžou být zaměřeny na službu některým skupinám lidí, na něž se zaměřují, nebo směřovat „*ven*“, na obhajobu jejich zájmu, pozice. Podle toho jsou označeny za „*servisní*“ a „*advokační*“. Další dimenzi do klasifikace vnáší rozdělení na veřejně prospěšné a vzájemně prospěšné neziskové organizace. Veřejně prospěšné organizace vnáší pozitivní přidanou hodnotu pro celou společnost nebo alespoň pro skupinu lidí přesahující okruh těch, kteří jsou do

organizace zapojení. Vzájemně prospěšné organizace přináší výhody pouze členům organizace. Na rozdíl od mnoha zemí, v České republice neexistují rozdílné podmínky pro vzájemně a veřejně prospěšné organizace – podle častého modelu státu zvýhodňují organizace prospěšné nejen svým členům.

Ze strany státu by NNO pomohla větší legislativní podpora, zejména zákon o sociálních službách, který bude zrovnoprávňovat poskytovatele sociálních služeb; prosazení legislativní změny v oblasti daňových zvýhodnění ve prospěch dárců (podpora firemní filantropie a individuálního dárcovství); finanční a/nebo věcná podpora NNO; zřízení výboru nebo pověření osoby, která je za problematiku NNO zodpovědná, na úrovních obcí, krajů, ...; nabídnutí spolupráce a zapojení zástupců NNO např. do strategického řízení; osobní účast na vybraných akcích NNO; důvěra. Na oplátku mohou NNO státu nabídnout poradní role NNO; NNO jako partner pro spolupráci; zprostředkovatelská role NNO – zprostředkování a kontaktů; poskytovatel veřejných služeb; NNO jako poskytovatel informací o území, tj. identifikátor lokálních problémů a specifík daných lokalit apod.²

2.3 Občanská společnost na malých městech

Pro občanskou společnost má rodina esenciální charakter. Poskytuje hodnoty, jako jsou odpovědnost, angažovanost, tolerance, nezištnost. Funguje jako prostředí, ve kterém se rozvíjejí občanské ctnosti, je zásadní pro rozvoj občanské společnosti a státu. Aktivity nestátních neziskových organizací podporujících rodiny vedou k posílení rodiny a přirozených lidských vztahů. Tak se navzájem doplňuje neziskový nestátní sektor podporující rodiny, občanská společnost i samotné rodiny.

Celkem je v České republice 6.250 obcí, z nichž má 30% méně než 2000 obyvatel, 60% má méně než 500 obyvatel. V těchto 90 % sídel ale žije pouze ¼ populace. Je zde mnohem nižší hustota zalidnění, menší intenzita sociálně-ekonomických kontaktů, zaměření na hospodářství. I tento fakt má vliv na charakter občanské společnosti na malých městech.

² Zdroj: Míková, Lenka a kol.: (2003) Cesty k efektivní komunikaci NNO a krajů ČR. Spiralis. Praha. <http://www.topregion.cz?articleId=1662>

Obec, jako územní samosprávný celek, může ve své pravomoci k plnění svých úkolů:

- zřizovat vlastní organizační složky jako svá zařízení bez právní subjektivity,
- zřizovat příspěvkové organizace jako právnické osoby, které zpravidla ve své činnosti nevytvářejí zisk,
- zakládat obchodní společnosti, a to akciové společnosti a společnosti s ručením omezeným,
- zakládat obecně prospěšné společnosti podle zvláštního zákona.³

2.4 Pozice občanského sektoru ve veřejné politice

Ve veřejné politice byl po pádu komunistického režimu pozice občanského sektoru rychle se rozvíjející. Noví čeští politici měli pozitivní vztah k neziskovým organizacím, protože oni sami z nich vzešli [Frič, P., Goulli, 2001]. Po době velkého rozmachu a zároveň zmatků a nedostatečného zákonodárství, které bylo příznačné pro dobu čerstvé demokracie a které kvůli zneužitelnosti zejména nadací a nadačních fondů způsobilo počet skandálů nabourávajících důvěryhodnost občanského sektoru, se nyní začíná stabilizovat. Počet organizací již neroste tak rychle, zato se očekává nárůst jejich kvality. Zvyšuje se důvěra v tyto organizace a to nejen ze strany občanů, ale zejména ze strany státních institucí a politiky.

Mezi vlastnosti neziskového sektoru, které doplňují a obohacují veřejnou politiku, patří zejména schopnost adaptovat se na neustále nově vznikající potřeby občanů. [Salamon, L.M., Anheier, H.K.1997]. Sama sociologie je věda o proměnách společností a lidí, což poukazuje na fakt, jak rozsáhlé a významné proměny rodin, skupin lidí i celých společností jsou příznačné pro poslední časy a jak jsou tyto proměny, které znejišťující a ochromující. Zákonodárství, které se utvářelo stovky let nemá kapacitu pružně reagovat na tyto změny a to dává prostor občanské společnosti. Nové potřeby lidí, jejichž řešení ze strany státu závisí na byrokratických mechanismech státní správy také přestávají být udržitelné jen za pomoci redistribuce. Jde tedy o jistou flexibilitu a finanční nenákladnost neziskového sektoru oproti státním institucím. Další vlastností organizací občanského sektoru je jeho blízkost samotným občanům – spotřebitelům služeb.

Vztahy mezi státem mohou být kooperativní – vzájemná závislost a kompenzace nedostatků, kdy se oba sektory navzájem doplňují a neziskový sektor se snaží vyplňovat

³ <http://www.kr-karlovarsky.cz/>

bílá místa ve veřejné politice. Konfliktní situace může nastat když si konkurují státní a nestátní neziskové organizace.

Dilemata veřejné politiky vůči neziskovému občanskému sektoru (Potůček, 2005):

Usnadnění rozvoje NNO pomocí adekvátního právního rámce oproti tendencím udržet je daleko od rozhodovacích procesů a v existenční nejistotě.

Neochota restrukturalizovat systém veřejného financování OOS, aby nebyly zvýhodněné staré, vůči státu konformní OOS (organizace občanské společnosti) na úkor těch nových.

Otevření prostoru spravedlivé soutěže mezi státními a soukromými organizacemi při poskytování služeb zvláště v oblasti školství, zdravotnictví a sociální péče.

3 RODINA V DNEŠNÍ SPOLEČNOSTI

V první části života je pro každého jedince jeho rodina tou nejdůležitější a nejvlivnější sociální skupinou, který významně utváří jeho životní postoj. Přestože vliv genetické výbavy a psychických dispozic je podle psychologů nezanedbatelný a utváří více než 50% celkového charakteru člověka (Matějček, 2004), prvotní socializace v rodině velmi významně předurčuje, jaké postoje, vlastnosti a charakterové zvláštnosti bude člověk mít – v závislosti na tom, jaké bylo rodinné prostředí, do kterého se narodil a ve kterém strávil prvních několik desítek let. Socializace v rodině, do které se člověk narodí dává jedinci identifikační vzory, poskytuje mu kontakt s předpokládaným generovým rozlišením rolí. V rodině se člověk učí reagovat v interakcích a prakticky komunikovat a žít s ostatními lidmi. Poskytuje společenské normy a modely chování; určuje postoj k lidem v okolí, k sobě samému i k celé společnosti. Podle toho, z jaké rodiny kdo pochází, se dá s určitou pravděpodobností poznat, jaké bude jeho vzdělání, kariéra, styl života, ekonomická situace i hodnoty. Zkušenosti s tou první rodinou - okruhem lidí, vztahů a situací do jisté míry udávají směr představ o tom, jakou rodinu si člověk sám „vybere“, založí. Tedy s kým, kdy a za jakých okolností ji založí.

Pro tyto důvody je rodina, významně určující způsob života každého člena společnosti, základem této společnosti. To, jak společnost investuje do podpory rodin se odrazí spolehlivě na fungování celé společnosti. Ačkoliv je mateřství a rodičovství přirozený proces, který je člověku dán a není prakticky možné se připravit na všechny

situace, které v něm mohou nastat, je důležité, aby pro rodiče a zejména matky existovala jakási referenční skupina.

Kromě neformálních sítí, v rámci kterých je rodina podporována jednak širší rodinou, jednak osobami, se kterými mají členové rodiny vztahy, jako jsou přátelé, spolupracovníci a tak dále je důležité, aby měly rodiny zastání i v institucích, které utvářejí společnost a to nejen v politice.

4 RODINNÁ POLITIKA

4.1 Současná rodinná politika v České republice

Rodinná politika je jednou z vládních priorit. Mezi nové kroky pro podporu rodin ve společnosti patří kroky, které jsou součástí prorodinného balíčku, který byl uzákoněn v roce 2008. Cílem balíčku je vytváření vlídnějšího prostředí rodičům pro snadnější sladění pracovního a rodinného života, protože na rozdíl od zahraničí v Čechách téměř neexistují prorodinné služby. Jednou z priorit balíčku je podpora otcovství pomocí otcovského nemocenského pojištění, možnosti přerušit práci s tím, že bude (společně s matkou) pečovat o novorozené dítě.

Do podpory fungujících rodin, na které se podílí ministerstvo práce a sociálních věcí patří služby, které mají preventivní a podpůrný charakter. Jejich cílem je posilovat a usnadňovat manželské a partnerské soužití a rodičovství, podporovat rodiny v péči o děti a při harmonizaci práce a rodiny. Mezi komerčně poskytované služby patří hlídání dětí do tří let věku a nad tři roky věku nerodičovskou osobou (provozováno v režimu z.č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání), pomoc s vedením domácnosti (např. údržba domácnosti, rodinné zásobování - provozováno v režimu z.č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání), volnočasové a vzdělávací aktivity pro děti (provozováno v režimu z.č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání). Mezi nekomerčně poskytované služby patří mateřská centra, poskytování volnočasových aktivit pro děti nebo pro rodiny s dětmi (např. centra pro rodinu, družiny), podpora v oblasti slučitelnosti profesních a rodinných rolí (zejména přednášková činnost a poradenství), podpora a výchova k harmonickému partnerství, manželství a odpovědnému rodičovství (zejména přednášková činnost a kurzy), ostatní druhy aktivit k podpoře fungující rodiny.

V rámci sociálně-právní ochrany dětí poskytují instituce preventivní a poradenskou činnost, ochranu dětí v náhradní rodinné péči, práci s dětmi vyžadující zvýšenou pozornost.⁴

Slučitelnost profesních a rodinných rolí

Jak uvádí Rut Kolínská, Vlasta Komorousová, Karolina Perlová v publikaci Pracovně právní otázky, „hledání zaměstnání rodičů (zejména matek) po mateřské dovolené často ztroskotá na jejich nepřipravenosti nastoupit po delší době do zaměstnání nebo na neochotě zaměstnavatelů umožnit flexibilní nebo kratší pracovní dobu. Podobné problémy mívají lidé, kteří pečují o postiženou osobu a rádi by alespoň částečně pracovali.

Návštěvníci mateřských center patří mezi skupinu lidí, kteří se nejčastěji potýkají

s hledáním práce, která by jim umožňovala sladovat péči o rodinu a zaměstnání, proto se Síť mateřských center zabývala možnostmi, jak těmto lidem pomoci.“

S přibývajícím věkem riziko sociálního vyloučení rodiny s malými dětmi zvyšuje, proto sehrává finanční motivace najít si práci velkou roli. Avšak nejenom potřeba zlepšit si hmotné životní podmínky a zabezpečit se na období důchodu je pro rodiče na rodičovské dovolené nebo dlouhodobě nezaměstnané důvod chodit do práce. Kromě finančních benefitů práce vede k seberealizaci a osobnímu rozvoji. A tato osobní spokojenost z vykonané práce a také společenské kontakty a pocit uznání se pak zpětně přenáší do rodiny.

To je výzva pro rodinnou politiku a politiku zaměstnanosti, aby rozšířila možnosti sladování pracovního a rodinného života pro ty, kdo zvažují při řešení osobní situace hodnoty rodiny i osobní kariéry. Slova Petra Nečase mluví jasně: „V Česku se upřednostňuje kariéra. Rodič, který se stará o předškolní dítě a je s ním v domácnosti, je přijímán společností téměř jako příživník. Je třeba zvýšit prestiž rodičovství.“

4.2 Konkrétní kroky ke snadnějšímu sladění profesní a rodinné role

Cílem kroků k snadnějšímu sladění profesních a rodinných rolí je umožnit rodičům lepší slučitelnost jejich rodičovské a profesní role v případě, že nechtějí rezignovat ani na své rodičovství a ani na svou profesní realizaci. Při vytváření

⁴ www.mpsv.cz

podmínek k realizaci lepší slučitelnosti profesních a rodinných rolí je však nutné nejen vyvážené zohlednění zájmů rodičů ale rovněž i dětí. Předpokladem lepší slučitelnosti profesních a rodinných rolí je zejména existence opatření pracovněprávní povahy a existence finančně a teritoriálně dostupných služeb péče o děti (zejména do tří let jejich věku, předškolního a mladšího školního věku dítěte). V souvislosti s těhotenstvím, porodem a následnou péčí o dítě existuje v České republice řada opatření směřujících ke zvýšené ochraně a zvýhodnění žen-matek a mužů-otců v pracovněprávních vztazích.

Mateřské školy

Vzhledem k tomu, že obce jako zřizovatelé v 90. letech kvůli populačnímu vývoji významně snížily počet míst v mateřských školách, snížila se dostupnost služeb péče o děti. Nyní však porodnost prudce stoupla, a kvůli rostoucímu tlaku na kapacitu předškolních zařízení je nyní poslední rok předškolního vzdělávání zdarma.

Jesle

Důležitou součástí prorodinné politiky usnadňující sladění profesní a rodinné role, na kterou je v Čechách v důsledku minulého režimu nahlíženo spíše s despektem, jsou jesle. V současné době je jich nedostatek a jsou nevyhovující. Ministerstvo nebojuje za vyšší počet jeslí pro děti do 3 let věku, protože podle dětských psychologů nejsou pro děti nejvhodnější. (mpsv.cz) Přestože se do mateřské školy přijímají děti zpravidla od tří let věku, až čtvrtina dětí mezi druhým a třetím rokem věku navštěvuje mateřské školy. Je to proto, že nabídka dostupných služeb péče o děti do 3 let věku, kterou v ČR zajišťovala převážně zdravotnická zařízení – jesle, je naprosto nedostatečná.⁵

Evidovaný poskytovatel vzájemné rodičovské výpomoci

Dalším krokem pro sladění práce a rodiny v rámci prorodinné politiky je „evidovaný poskytovatel vzájemné rodičovské výpomoci. Je to možnost, jak nabídnout legální cestu hlídání dětí, která bude odbyrokratizovaná, levná, dostupná co možná největšímu počtu rodin, snadno aplikovatelná, nenáročná na státní rozpočet a podporující rozvoj soukromého sektoru. Požadavky, které musí poskytovatel plnit jsou minimální a předpokládají kontrolu ze strany rodičů, kteří svěří své dítě do péče, což umožní neformální charakter služby. Obdobná opatření existují v řadě dalších

⁵ www.mpsv.cz

evropských zemí. Poskytovatelem vzájemné rodičovské výpomoci může být osoba, která řádně a celodenně pečuje o alespoň jedno vlastní dítě do věku 7 let. V současné péči může mít nejvýše 4 děti do věku 7 let.

Péče o děti v živnostenském podnikání

Významnou službou je péče o děti v živnostenském podnikání. Aby se služba rozšířila co nejvíce, hygienické a prostorové požadavky na provozovny péče s menším počtem dětí se zjednodušují a zároveň se doplňují kvalifikační požadavky na podnikání v tomto oboru.

Daňové výhody pro zaměstnavatele

Zákon o daních z příjmu bude novelizován tak, aby mezi daňově uznatelné náklady byly zařazeny také výdaje na zajištění péče o děti zaměstnanců, tj. výdaje na provoz jeslí (vlastních zdravotnických zařízení), provozoven pro výchovu a vzdělávání, miniškolek, příspěvků zaměstnavatele na zajištění péče o dítě zaměstnance poskytované prostřednictvím jiného subjektu než zaměstnavatele.

Částečné pracovní úvazky

Významně se na možnosti sladění podílí částečné pracovní úvazky, jejichž podíl má však oproti většině evropských zemí Česká republika velmi nízký (zdroj: www.mpsv.cz):

Pro srovnání:

Holandsko	34,5 %
Rakousko	27,9 %
Velká Británie	23,3 %
Dánsko	19,6 %
Francie	12,9 %
Polsko	11,5 %
ČR	3,5 %
EU 25 průměr	19,0 %

Zvláště markantní je tento údaj u kategorie žen ve věku 20 – 49 let s dětmi mladšími 12 let, údaje uvádějí procento zaměstnaných žen v této kategorii celkem, a v tom procento částečných úvazků

Země:	Celkem úvazků	Z toho částečné úvazky
Holandsko	69,6%	54,7%
Německo	60,0%	35,1%
Rakousko	72,1%	32,3%
Belgie	67,5%	27,2%
ČR	54,1%	3,9%

(Zdroj: www.mpsv.cz)

Podle Čermákové⁶ existuje v Čechách silná tendence žen pracovat na plný úvazek. Tato tendence se trochu oslabuje když má žena dítě v předškolním věku a také když její nejmladší dítě začne chodit do školy. I v těchto případech však u dětí v předškolním věku ženy pracují na plný úvazek přibližně v dvojnásobné míře oproti částečnému i žádnému úvazku a v situaci s nejmladším dítětem ve škole ženy pracují na plný úvazek dokonce o něco málo více než v trojnásobné míře oproti polovičním a žádným úvazkům. (Čermáková, 1997)

Otázkou zůstává, zda ženy možnost částečných nebo žádných pracovních úvazků v době tří let rodičovské dovolené využívají tak málo protože pro ně práce na jiný než plný není finančně výhodná či lákavá (v případě manželství je druhý příjem nutný, v případě matky živitelky je samotný příjem nutný) anebo prostě ve svém zaměstnání nebo v obdobném, o které by měly zájem, o možnosti částečného pracovního úvazku a jiných výhod, se kterými přichází stále více zaměstnavatelů, skutečně neví nebo je nechtějí využít.

Flexibilní a jiná prorodinná opatření nezávislá na genderu by však otevřela nové možnosti i tatínkům a podpoří je v jejich roli.⁷ Navíc legislativní podpora a požadavek sociální zodpovědnosti firem by výrazně ulehčily sociálnímu státu a tedy i daňovým

⁶ Rodina a měnící se gender role – sociální analýza české rodiny – Marie Čermáková

⁷ Sladění profesního a rodinného života. Zkušenosti, náměty a inspirace z projektů IS EQUAL – Český svaz žen, www.csz.cz

poplatníkům a přidaly by mu na udržitelnosti. Důraz na II. pilíř pojištění a celkově péče o zaměstnance by měl být prioritou zvláště pro transformující se státy.

V otázce sladování rodinného a pracovního života, která je celkem úzce propojena s pozicí na trhu práce – konkrétně u těch, kdo jsou na trhu práce znevýhodněni (tedy příslušníci etnických minorit a zejména ženy) jsou postaveni před vyhrocenou volbu – buď mateřství anebo práce. Samo mateřství nebo plán mít děti, často pouhý fakt, že je osobou žena v plodném věku, může být tedy teoreticky bráno jako jedna ze znevýhodňujících vlastností při hledání zaměstnání. (Spíše naopak - teoreticky a veřejně a zákonně pohlaví nehraje roli při ucházení se o pracovní místo – pomíneme-li mužská a ženská povolání. Avšak v praxi většinou platí, že je v personálním řízení na gender ohled brán. Tím spíše, čím vyšší je pozice, o kterou jde. O tomto svědčí i fakt, že progresivní firmy, které manifestují svou genderovou vyváženost, proklamují, že při přijímacím řízení nezohledňují pohlaví. Kdyby tomu tak nebylo obyčejně, neuvádělo by se to jako vzácný a nový krok naproti rovným šancím.)

Prostředky pro snadnější sloučení profesního a rodinného života řeší konflikt mezi rolí matky a kariérou či posláním ženy. Je cestou, jak může matka zůstat v kontaktu se svým původním zaměstnáním, což jí napomůže snadnějšímu návratu po mateřské dovolené. Nebo jde o práci, jejíž účel je jen v získání finančních prostředků. Prostředky sladění profesní a rodinné role žen slouží jako prevence před sociální izolací, ke které může dojít u žen, které tráví celé dny samy doma s dítětem/děťmi.

Sladění profesního a rodinného života v rámci Evropské strategie zaměstnanosti
Sladění profesního a rodinného života je jedním z cílů Evropské strategie zaměstnanosti. V jejím rámci probíhají projekty Iniciativy společenství EQUAL, který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky v rámci Iniciativy Společenství EQUAL. Evropská komise vyhlásila Iniciativu Společenství EQUAL v návaznosti na Iniciativy Společenství ADAPT a EMPLOYMENT implementované v minulém programovacím období.

Tato Iniciativa podporuje na celém území EU mezinárodní spolupráci při vývoji a prosazování nových nástrojů boje se všemi formami diskriminace a s nerovnostmi na trhu práce. Cílem Iniciativy je tedy vyvinout a prosadit nástroje na podporu příslušníků

znevýhodněných skupin (dlouhodobě nezaměstnaných, nízkokvalifikovaných, absolventů škol, starších občanů, osob se zdravotním postižením, etnických menšin, žen, azylantů apod.), kteří se střetávají s diskriminací či nerovným zacházením buďto přímo v zaměstnání nebo při hledání zaměstnání. Jedna z tematických oblastí Iniciativy Společenství EQUAL je zaměřena pouze na problematiku sociálního začleňování a pracovního uplatnění žadatelů o azyl.

4.3 Neziskové organizace v podpoře rodin

Neziskové organizace podporující rodiny jsou zřízeny přímo za účelem prosazování tématu rodiny ve společnosti a k přímé podpoře rodin a mají převážně preventivní charakter. Mohou také poskytovat sociální služby, které mají prorodinný charakter.

Ačkoliv řada NNO získala nezastupitelnou pozici na poli sociálních služeb, podmínky pro jejich činnost stále nejsou dostatečně legislativně upraveny, a ani finančně zajištěny. NNO jsou podporovány dotacemi ze státního rozpočtu na základě předložených projektů pro cílové skupiny. Tento systém financování je však nejistý a závislý na každoročním schvalování státního rozpočtu. Působí jako překážka dlouhodobému rozvoji neziskového sektoru jak v oblasti nabízených služeb, tak i v oblasti rozvoje lidských zdrojů.⁸

Některé neziskové organizace podporující rodinu

- Centrum pro rodinu a sociální péči o. s.
- Fond ohrožených dětí,
- Kolpingova rodina SMEČNO,
- Sdružení SOS dětských vesniček,
- Síť mateřských center o. s.,
- Slezská diakonie,
- Společnost pro děti, rodinu a volný čas, o. s.,
- Národní centrum pro rodinu

Národní centrum pro rodinu

⁸ www.mpsv.cz

Národní centrum pro rodinu bylo založeno v roce 1996 Českou biskupskou konferencí a jeho cílem je monitorovat společenské podmínky, které se vztahují k rodině, podporovat a iniciovat prorodinné aktivity v naší zemi a navazování kontaktů se zahraničními institucemi, které se zabývají problematikou rodiny.

Centra pro rodinu

Centra pro rodinu fungují jako občanská sdružení nebo jako církevní organizace a nabízejí prostor pro setkávání a „přátelení“ se jednotlivých rodin v rámci vzdělávacích, rekreačních, duchovních i sociálních programů, např. kurzy přípravy na manželství, kurzy pro nastávající rodiče, cvičení, víkendy pro táty s dětmi nebo pro maminky, rekreačně-vzdělávací pobyty, klub pro osamělé rodiče, poradny přirozeného plánování rodičovství a mnohé další. Jsou sdružena v Asociaci center pro rodinu, která má v současné době 9 členů.

Mateřská centra

Mateřská centra fungují jako občanská sdružení nebo mohou být zřízena jako organizační složka města pro neziskové činnosti, která nevyžaduje samostatnou právní subjektivitu. Svou podstatou jejich vznik závisí na většinou dobrovolné aktivitě několika členek/členů, kteří jsou zpravidla na mateřské nebo rodičovské dovolené. Od sametové revoluce, s níž přišel trend zakládání mateřských center do Čech, zejména z Německa, jejich počet stoupl na více než tři sta center.⁹ Na některých místech je dokonce center tolik, že si navzájem konkurují.¹⁰ Více o mateřských centrech je v samostatné kapitole.

5 PARTNERSTVÍ – SPOLUPRACE MEZI AKTERY POLITIKY V PODPORE RODIN

Partnerstvím se dle Čepelky [Čepelka 2004, str. 5] rozumí spolupráce, smluvní vztah, dlouhodobé konzultace, poskytování vzájemných služeb a někdy i klientismus. Od 90. let se pojem partnerství přenesl z pojmenování spolupráce na úrovni EU, národní a mezinárodní úrovně na nové formy spolupráce regionálních a místních subjektů. Má

⁹ Z rozhovoru s Rut Kolínskou

¹⁰ Z rozhovoru se ženou zaměstnanou v MC v Praze 6

vrátit hloubku a opravdovost do spolupráce mezi organizacemi, zejména do spolupráce mezi lidmi, kteří reprezentují místní organizace komerční i neziskové, místní orgány samosprávy nebo sami sebe.

Hodnota partnerství oproti jiných forem spolupráce je ve vzájemné výhodnosti spolupráce, společných cílech partnerů (v podobě programu či plánu), dlouhodobost vztahu. Každý partner akceptuje obsah i formy spolupráce a přispívá specificky, nenahraditelným dílem do společné práce, čímž je zajištěna vyváženost. Celkové kladné dopady pro dané území jsou větší než součet efektů, které by dokázali vyvolat svou aktivitou jednotliví účastníci. Partnerům spoluprací narůstají jejich vlastní kapacity jako jsou zkušenosti, dovednosti, znalosti, příjmy, kontakty, atd. Samotné členství v partnerství zvyšuje moc, pozici, účinnost, efektivitu a image spolupracujících subjektů ve společnosti a i vůči dalším institucím, se kterými vyjednává.

Vůči nestátním neziskovým organizacím je místní partnerství prostředím, kde se NNO přirozeně, dlouhodobě a účelně sdružují s jinými subjekty, aby tak společně lépe dosahovali vlastních i společných cílů. Místní partnerství posiluje demokracii ve vlastním slova smyslu, umožňuje integraci marginálních skupin obyvatelstva z té většinové. Je v souladu s obecným i veřejně prospěšnými hodnotami neziskového sektoru. Partnerství může v mnoha případech také napomoci neziskovým organizacím snadnějšímu přístupu k finančním příspěvkům ze strukturálních fondů EU. Mezi programy členských zemí. Které podporují aktivity nevládních neziskových organizací na místní úrovni někdy na úrovni partnerství patří Společný regionální operační program a OP Rozvoj lidských zdrojů a iniciativy EU EQUAL a LEADER.

6 MATEŘSKÁ CENTRA

Kapitola o mateřských centrech se skládá ze třech podkapitol, ve kterých čerpám z obecných informací o mateřských centrech, informací o mateřských centrech v České republice, konkrétních údajů, které jsem získala z center na malých městech po celé České republice za pomoci telefonického dotázání osob zodpovědných za chod MC a konkrétních údajů, které jsem získala pomoci případových studií ve dvou centrech na malých městech.

V kapitole používám názvy „mateřské centrum“, „rodinné centrum“ a „rodičovské centrum“, protože jsou do jisté míry vzájemně zaměnitelné. Literatura používá pojem „mateřské centrum“, avšak v dalších zdrojích jsem se setkala s názvy zahrnující celou rodinu a tedy i možnost otců, zapojit se do „mateřství“ a výchovy dětí, a ačkoliv obě centra, o kterých zde budu psát používají název „rodičovské centrum“, jsou členy Sítě mateřských center. Jde tedy o jednu a tu samou instituci, s různými variantami názvu, které mají stejný význam.

6.1 Mateřská centra

Mateřská centra (MC) jsou státem podporovaná a pojímaná jako nekomerčně poskytované služby na podporu fungující rodiny. Význam mateřských center tkví v poskytování volnočasových aktivit pro děti nebo pro rodiny s dětmi (např. centra pro rodinu, družiny), podpoře v oblasti slučitelnosti profesních a rodinných rolí (zejména přednášková činnost a poradenství), podpoře a výchově k harmonickému partnerství, manželství a odpovědnému rodičovství (zejména přednášková činnost a kurzy) a v dalších druzích aktivit k podpoře fungující rodiny. Dávají členkám a členům možnost seberealizace často i s drobným výdělkem. V české společnosti, poznamenané dlouhým obdobím komunistického útlaku a centralismu, plní aktivní účast matek v mateřských centrech úlohu integrace žen na mateřské dovolené do společnosti.

Mateřská centra zřizují zpravidla matky na mateřské dovolené a zároveň se podílejí na jejich samosprávě a zajišťují programy. Jsou založena na principu rodinné svépomoci, nabízejí společenství, solidaritu a otevřenost všem generacím, jsou místem, kde jsou děti vítány¹¹. Pro matky s malými dětmi slouží jako prevence sociální izolace způsobené celodenní péčí o děti. Posilují mateřskou roli maminek a pomáhají jim udržovat si profesní orientaci a celkově sebevědomí. Dětem poskytují společenství vrstevníků a pohled na matku v jiné roli než je ta „domácí“ – vnímají svoje matky i jako osoby důležité pro druhé, jako součást určitého společenství. Jejich matky zde nejsou jen pro ně, a ti druzí, cizí lidé, si jejich matek váží a ony jsou pro ně důležité. Podle

¹¹ parafráze z www.materska-centra.cz a bulletinu „Půl na půl“

svědectví několika matek v bulletinu Síť mateřských center dítě i toto na své matce vnímá, oceňuje a jednou samo použije tuto zkušenost.

Oproti zařízením a opatřením rodinné politiky ministerstva práce a sociálních věcí mají rodinná a mateřská centra pro matky s dětmi mnoho výhod. Dává matkám nové kompetence, tím, že je založeno a závislé na jejich osobních aktivitách. Slovo, které se v současnosti často používá v této souvislosti je „grassroots“, kořeny té „pravé“ demokracie, občanské společnosti, ve které každý samostatně jedná a pracuje pro dobro svého okolí ze své iniciativy.

Mateřská centra svou podstatou závisí na občanské iniciativě. Není založené na centrálním zakládání či dirigování. Mohou vzniknout jen tam, kde se sejde několik iniciativních žen, které kolem sebe dokážou zorganizovat skupinu dalších lidí a po čase tato centra i své zkušenosti s nimi další generaci maminek a jejich dětí.

Mateřské centrum vzniká obvykle na dobrovolnické bázi, jako neformální iniciativa, která se v případě dostatku lidského potenciálu formalizuje v právní subjekt, nejčastěji v občanské sdružení a profesionalizuje svou činnost. Pro založení občanského sdružení podle zákona č.83/1990 Sb. stačí tři osoby starší 18 let s trvalým pobytem v ČR. S žádostí o registraci na Ministerstvu vnitra musí také zaslat stanovy centra.

6.2 Formální požadavky MC

Ve stanovách mateřského nebo rodinného centra je uvedena přesná adresa centra, konkretizované cíle centra, způsob financování, podmínky členství, práva a povinnosti členů. Je zde popsána organizační struktura centra, orgány sdružení, jejich složení a funkce. Orgány jsou ve většině případů mateřských center valná hromada, rada a dozorčí rada. Dále je ve stanovách uvedeno jak centrum hospodaří a za jakých podmínek zanikne.

Ačkoliv se pořádají semináře a školení o zakládání nových center a iniciativ, výstižný a univerzální návod, jak založit mateřské centrum neexistuje. Každé nové mateřské centrum je jedinečné a vychází z charakteru konkrétní občanské společnosti konkrétních lidí na konkrétním místě. Srovnání dvou mateřských center, kde jsem provedla případové studie, uvádím v analytické části. Nejsou tu pouze pro děti jako náhrada za školky a jesle, mají nesmírný význam zejména pro mladé matky. Ženy se v nich mezi sebou učí komunikovat, vystupovat, hájit své zájmy, prosazovat se i být velkorysé a tolerantní, vystupovat na veřejnosti, organizovat druhé, podřídit se, ukázat,

pomáhat, zpracovávat finanční rozpočet. Mladé ženy na mateřské dovolené tak získávají sebevědomí, odpovědnost, občas i malý výdělek.

Mateřská centra jsou samostatně řízená místa pro společenská setkání, poskytující podporu rodinám. Jejich působení jde napříč kulturami a společenskými vrstvami a tak jsou v nich zapojeny i rodiny z prostředí na okraji společnosti. Sdružují a sbližují lidi různého zázemí, vzdělání, vyznání, různých zkušeností, čímž učí všechny své členy snášenlivosti. Jejich cílem je zabránit sociální izolaci ženám na mateřské dovolené, zapojit je do života společnosti, a také nabídnout prostor, kde se nejen seznámí s dalšími matkami, ale také přivedou své děti. Společenství nejrůznějších věkových skupin dětí je důležitou fází přípravy na vstup do mateřské školy. Učí se být bez přímého kontaktu s matkou, budovat první vztahy, fungovat v kolektivu vrstevníků. Díky bohatému programu aktivit mateřských center jako jsou nejrůznější cvičení, hry, vzdělávací programy a také volný čas na hřištích dětem nechybí dostatek podnětů pro jejich intelektuální a sociální i motorický vývoj. Poskytuje bezpečnou a tvořivou zábavu dětí.

Cenná vlastnost mateřských center spočívá v poskytnutí kompetencí všem, kdo mají zájem s čímkoliv vypomoci, ať již vedením programu pro děti nebo matky či organizační činností. Nehledí se na profesionalitu, protože mateřství, starání se o děti a další aspekty života rodiny jsou životním posláním každé matky, a tak každá je vítána s dovednostmi, které může ostatním nabídnout. Vzájemnou spolupráci neprofesionálů na této grassroots úrovni, což znamená spolupráce a tvořivost neprofesionálů, se aktivní členové učí toleranci, schopnosti kooperace. Činnost v centrech posiluje hodnoty a dává ženám mnoho cenných podnětů a sociálních schopností a dovedností, dnes tolik žádaných "soft-skills" (na rozdíl od schopností a kompetencí plynoucích ze vzdělání a profesionálních zkušeností jde o schopnosti potřebné pro práci ve skupině lidí jako je komunikace, vedení týmu, delegace úkolů a podobně. To, že má v mateřském centru matka novou, čínorodou roli, přispívá také ke změně vnímání matky samotným dítětem. Ženy v mateřských centrech předávají své znalosti dalším ženám a vzájemně se podporují v mateřské péči.

Význam mateřských center spočívá taktéž v nahrazení tradičního trojgeneračního modelu výpomoci, který převládal v tradičních rodinách, kdy v jednom místě bydliště žila nejen rodina s dětmi, ale také rodiče manželů a další příbuzní, kteří tvořili referenční skupinu a podporu a informační zdroje pro samotnou úzkou rodinu,

zvláště v oblasti starání se o děti, vedení domácnosti a výchovy. To je také důvod, proč mnohá mateřská centra navštěvují převážně ženy, které se přivdaly do města a nemají zde pevné kontakty a vztahy (jak to vyplývá z mého šetření).

V neposlední řadě napomáhají mateřská centra a jejich aktivizační role ve společnosti lepšímu přístupu veřejnosti k matce s dítětem, bourání bariér a zákazů pro vstup s kočárkem.

6.3 Fungující mateřské centrum

Ideální mateřské centrum neexistuje. Protože vznik každého nového centra má konkrétní a nenapodobitelnou podobu, která se odvíjí od vlastností zakladatelek/zakladatelů, stylu občanské společnosti v obci, liší se centrum od centra v oblasti zaměření, struktury, financování, projektů, v tom, jakou roli mezi dalšími aktéry veřejného života v obci má.

Program mateřského centra a jeho činnost může být zaměřena spíše na matky – organizuje pro ně semináře například o výchově, kreativní kroužky, čas, kdy se mohou vzájemně sdílet a radit si (MC Havířov). Existují centra, kde jsou naopak ve středu pozornosti děti a program je tomu uzpůsoben - sportovní a umělecké kroužky, hlídání dětí a podobně (MC Kouřim).

Centra se odlišují tím, jací lidé je navštěvují. Některá jsou útočištěm pro matky, které se do města přistěhovaly a nemají zde podpůrné a přátelské vazby, jiná jsou místem setkávání pro místní rodáky, příbuzné a známé.

Mateřská centra se liší v tom, jak intenzivně spolupracují s dalšími institucemi a aktéry veřejné politiky v místě, kde působí. Existují MC, která jsou nezávislá a partnerství rozvíjí pouze s místními firmami jako se sponzory, jinde participují na veřejných akcích a projektech, jinde jsou přímo organizační složkou městského úřadu.

Rozdíly mezi centry jsou také v tom, jaká je jejich organizační struktura. Mohu být založeny jako nezisková organizace, občanské sdružení, i jako statutární složka městského úřadu. To je však vzácný případ mateřského centra v Kouřimi.

I ve financování center jsou individuální odlišnosti. Odvíjí se od vztahů se soukromými firmami, podnikateli v dané oblasti, od vzájemné spolupráce a vztahů se zastupiteli veřejných institucí – odbory MěÚ (městský úřad).

Tak jako se neziskové organizace dělí nejjednodušším způsobem podle toho, zda se zaměřují spíše na servisní nebo advokační činnost a zda jsou veřejně prospěšné nebo

vzájemně prospěšné, mateřská centra plní většinou (literatura, případové studie) ve větší nebo v menší míře všechny tyto čtyři funkce. To lze dokumentovat v tabulce níže:

Tabulka rozdělení neziskových organizací podle vlastností [Frič, Goulli, 2001]

	Zájem veřejný	Zájem vzájemný – kolektivní
Servisní činnost	Výstavba dětského hřiště, tlak na čisté a bezpečné prostředí pro děti	Cvičení pro děti nebo rodiče, semináře, kroužky
Advokační činnost	Lobbying za lepší podmínky pro matky a děti a celé rodiny v komunitě	Výhody pro matky z mateřských center, které se navzájem znají. Známosti mají velmi pozitivní vliv na život na malých městech

Některé vlastnosti MC slouží jen příchozím (semináře, školení, atd.), některé přesahují osobní prospěch členů a přispívají pozitivním dopadem i v okolí centra. Sem patří například lobbying za lepší podmínky pro matky s dětmi a celé rodiny v komunitě (bezbariérové prostředí, více přechodů, místo, kde si děti mohou hrát, atd.).

Jako jiné organizace nestátního neziskového sektoru mají MC servisní i advokační činnost. Servisní činností jsou služby hlídání dětí, cvičení, kroužky, také programy pro rodiče. Mezi advokační funkce MC patří například vztah a spolupráce, kterou mají mateřská centra s místní samosprávou, MěÚ (městským úřadem), prezentace center na různých místních akcích, kde se může šířit povědomí o životě rodin v komunitě a podobně.

6.4 Specifika mateřských center na malých městech

Mateřská centra na malých městech, která jsou ve středu zájmu mých případových studií, jsou specifická v mnoha ohledech. Za prvé mají relativně kratší dobu působnosti, než centra ve velkých městech. Dále jejich efektivita a to, jak prosperují odráží kvalitu a kvantitu spolupráce a partnerství s dalšími institucemi na malých městech.¹² v mnohem větší míře než je tomu u center ve velkých městech. Srovnání dvou mateřských center na malém městě slouží jako příklad a ukázka toho, jaký má spolupráce s dalšími institucemi význam.

7 HODNOCENÍ EFEKTIVITY MATEŘSKÝCH CENTER

Kapitulu o hodnocení efektivity mateřských center zahájím krátkým teoretickým exkurzem do samotného kontextu evaluace a evaluace efektivity, který je také základem mého pojetí evaluace efektivity, které používám ve srovnání center. V kapitole o hodnocení a měření efektivity mateřských center jsem čerpala převážně z internetových zdrojů o evaluaci, které jsou přesnější, komplexnější a dostupnější než současná česká literatura na toto téma.

7.1 Evaluace

Evaluace znamená vyhodnocení nějakého předmětu nebo oblasti, získání spolehlivých a objektivních informací o něm, jde také o systematické posouzení hodnoty, kvality. Evaluace je hodnocení založené na důkladném sběru informací a jejich odborném zpracování s cílem získat podklady pro další rozhodování v dané oblasti. Jako jedna z empirických metod má význam hlavně v oblasti politiky a tvoření politiky.¹³ Na rozdíl od metodologie sociologického výzkumu však vyžaduje mnoho schopností a analýz zúčastněných subjektů (stakeholders), na které se samotný sociální výzkum nemusí spoléhat. Jde tedy o systematické získávání a vyhodnocování informací, které mají poskytnout užitečnou empiricky řízenou zpětnou vazbu o subjektech a objektech. Užívá se při posuzování služeb klientům, vztahu mezi zaměstnanci a

¹² Z rozhovoru se zaměstnankyní MC, též vyplývá z výsledků mého hodnocení.

¹³ Parafráze z www.wikipedia.com

zaměstnavateli, nejužitečnější se jeví při posuzování situace před tvorbou rozhodnutí.¹⁴ Tak jako existuje evaluace vědecká, zaměřená například na metody, existuje i evaluace, která slouží praktickým cílům, týkajícím se konkrétního procesu, instituce, a podobně. Evaluaci můžou provádět ti, kdo se na jejím základě podílí na tvorbě rozhodnutí, sama instituce (autoevaluace) či nezávislá strana jako tisk či občanské sdružení, může posuzovat cíle, procesy i samotné proběhlé změny. Provádí se za pomoci kvalitativních i kvantitativních metod a technik jako je dotazníkové šetření, experiment, kvalitativní výzkum a analýza, pozorována, případová studie a podobně.

Kritéria pro evaluaci v Evropské Unii¹⁵

Pro konkrétnější uchopení oblastí hodnocení jsem se inspirovala kritérii, které pro evaluaci používá Evropská Komise.

Evaluace podle evropských kritérií „Spojených hodnotících jednotek“ z roku 1997 spolu s metodikou hodnocení pro hodnocení vysoké kvality, které jsou určeny, aby ještě více zdokonalily transparentnost programu a také poskytly půdu pro výměnu názorů. Kritérií pro evaluaci je sedm, jsou řazena podle toho, co je hodnoceno. Patří sem relevance, účinnost (effectiveness, efficiency), udržitelnost, soudržnost (vzájemné doplňování) a hodnota přidaná společenstvím. Evaluace navržená Evropskou komisí je používána v prvních pěti případech při hodnocení rozvojové pomoci OECD, dvě poslední kritéria se vztahují na všechny politiky Evropské komise.

Prvním kritériem evaluace je „relevance“. Do jaké míry jsou cíle v souladu s požadavky příjemců, jejich potřebami, celkovými prioritami a politikou dárců a partnerů.

Dalším kritériem je „efektivita.“, jejíž měření má dvě hlediska. Prvním je měření toho, jak byly ekonomické zdroje/vstupy (prostředky, odborné znalosti, ...) přeměněny na výsledky, a druhým je do jaké míry bylo dosaženo cíle (nebo do jaké míry je naplněn cíl, vezme/li se v úvahu jeho relativní důležitost. Používá se též jako souhrnné měřítko kvality či hodnoty aktivity, nakolik dosáhla vytyčeného cíle.

¹⁴ Research methods knowledge base, Parafráze z www.socialresearchmethods.net (překl. aut.)

¹⁵ European commission External cooperation programs, ec.europa.eu/europeaid/evaluation/methodology/methods/mth_ccr_en.html

Dalším kritériem evaluace podle evropských směrnic udržitelnost. Udržitelnost je hodnocena podle toho, jak pokračují benefity i po ukončení programu. Dopad je hodnocen podle toho, zda byl pozitivní či negativní, jaké jsou efekty zásahu primární i sekundární (dlouhodobé), zda jsou přímé či nepřímé, záměrné či nezáměrné. V oblasti dopadu se měří i nezamýšlené důsledky implementace politik či programů a jejich vliv na různé subjekty.

Předposledním z kritérií pro evaluaci je soudržnost či komplementárnost, která má několik aspektů. Mezi ně patří například soudržnost v rámci samotného programu, soudržnost (doplňkovost) programu s ostatními aktéry, kteří se podílí na stejné činnosti, či soulad programu s dalšími aktivitami instituce.

Posledním kritériem evaluace je přidaná hodnota společenství – do jaké míry zásah Evropské Unie přesáhne teoretický zásah samotné politiky země.

7.2 Evaluace efektivity

Měření a hodnocení efektivity mnou vybraných mateřských center jsem rozdělila do tří částí.

V první části použiji dvě kritéria evaluace týkající se efektivity, obě se týkají spíše hodnocení efektivity rozvojové pomoci členskými zeměmi Evropské Unie, podle mě jsou však vhodná i pro hodnocení efektivity neziskových organizací, jimiž jsou mateřská centra. Prvním je měření toho, jak byly ekonomické zdroje/vstupy (prostředky, odborné znalosti, ...) přeměněny na výsledky, srovnání vstupu a výstupu, nákladů a toho, co z nich vzejde (vstup: finanční prostředky, práce dobrovolníků i placených pracovníků, sponzorské dary, atd.; výstup: růst komunity v oblasti, kde MC působí, proměna prostředí v oblasti, kde MC působí, spokojenost a ochrana rodin, které jsou v MC, smysluplná a „ovocenesoucí“ spolupráce institucí díky zapojení do programu MC, atd.) a druhým je do jaké míry bylo dosaženo cíle (nebo do jaké míry je naplněn cíl, vezme/li se v úvahu jeho relativní důležitost). Používá se též jako souhrnné měřítko kvality či hodnoty aktivity, nakolik dosáhla vytyčeného cíle.

V druhé části je stručná SWAT analýza efektivity MC.

Ve třetí části uvedu vlastní komparaci dvou mateřských center na malých městech na základě jejich vlastností (finance, fundraising, členové, služby – charakter služeb – a komu jsou určeny (rodiče x děti) a podobně) za použití informací, které jsem o centrech a jejich činnosti získala kvalitativním přístupem v případových studiích.

7.2.1 Obecné srovnání efektivity center

Srovnání dvou mateřských center v tom, jak využívají zdroje.

V oblasti hospodaření s finančními zdroji není jednoduché srovnávat efektivitu center neboť mají odlišný způsob získávání prostředků. RC Kolečko funguje ze sponzorských darů fyzických a právnických osob z Kostelce a okolí, zatímco finančním zdrojem prostředku pro RC Knoflíček je kapitola v rozpočtu města, kterou v této oblasti v minulém roce ani nevyčerpali pro hojnost sponzorských darů místních podnikatelů. Další prostředky získává z dobrovolného vstupného a výdělků z jednotlivých akcí. Centra fungují na odlišné bázi získávání finančních prostředků, obě v jisté míře využívají podpory ze strany města, ta je však mnohem stabilnější a větší v případě města Kouřim, a dle mého názoru z velké míry přispívá prosperitě centra jak v bohatství akcí, z nichž mnohé propojují aktivity centra s aktivitami dalších institucí města, tak v možnostech investic do prostředí města (možnost výstavby dvou dětských hřišť).

Srovnání efektivity v oblasti využití lidských zdrojů, tedy práce jejich členů zaměstnanců a dobrovolníků.

RC Kolečko v Kostelci nad Černými Lesy funguje na základě dobrovolné práce tří žen s malými dětmi, na akcích, které pořádají se podílí i další rodiče, zejména maminky, jež do centra dochází. Centrum má tři místa působnosti, kde se konají pravidelné programy zaměřené zejména na malé děti a jejich rozvoj (zpívání, čtení, cvičení a podobné), nepravidelné větší akce se konají zpravidla buď v areálu Knoflíčku v bývalém sanatoriu a nebo v budově základní školy v Kostelci n. Č. L. (burzy, výstavy, výtvarné aktivity a podobně). Rodinné centrum Knoflíček Kouřim zaměstnává dvě ženy na dvě hodiny týdně, každá další pomoc je dobrovolná, ať již ze strany těchto žen nebo ze strany rodičů, kteří centrum navštěvují. Program centra probíhá v prostorách sportovní haly a je zaměřen též převážně na děti (cvičení pro děti, čtení, plavání a podobné). Jednotlivé aktivity mají na starosti jednotlivé členky centra a větší nepravidelné akce čerpají dobrovolnickou pomoc ze strany návštěvníků a členů centra i dalších občanů města.

V oblasti využití lidských zdrojů si dle mého názoru vedou obě centra srovnatelně dobře, ačkoliv má kouřimské centrum širší základnu pravidelných členů a dobrovolníků, Kostelecké centrum svých možností využívá efektivně a na malý počet členů se velmi aktivně zapojuje do společenského života ve městě a taktéž do mezinárodních a celostátních kampaní („Tata dneska frčí“ atd.). Je evidentní, že

kouřimské centrum čerpá mnoho různých výhod z toho, že je součástí městské správy, jeho spolupráce a partnerství s dalšími institucemi a zapojenost do akcí města, která mu poskytuje lidské zdroje je jedna z nich.

Srovnání center v tom, do jaké míry naplňují cíle své aktivity v oblasti, kde působí.

Cílem RC Kolečko je „vytvářet prostor, kde se můžeme vzdělávat, setkávat se, navazovat přátelství, řešit problémy, aktivně si odpočinout, vyslovit svůj názor a prezentovat svou práci. Naše děti se zde mohou stýkat a navazovat první přátelské kontakty“¹⁶

Cílem založení RC Knoflíček je dle starostky města jednak potřeba vyvážení sociální politiky města, která se do té doby věnovala službám seniorům, aby se stejným dílem věnovala také službám mladým lidem a zejména rodinám. Dalším aspektem byla změna osoby správce sportovní haly a prostor hřišť, jež měly být hojněji využívány nejen základní školou. Výstavba dětských hřišť a mnoho aktivit pořádaných rodinným centrem dle slov starostky splnila svůj účel: „Po tom necelém roce fungování můžeme říci, že skutečně to rodinné centrum přivedlo děti do dětských hřišť i do sportovní haly, samozřejmě že to všechno zapadá do celkové politiky města v tom smyslu, že mít sportovní halu, která by byla využívána jenom základními školami a ojedinele tělovýchovnou jednotou je přepych pro takové malé městečko, jako jsme my. Takže proto došlo jakoby k navrácení života té sportovní hale“. Z množství aktivit pořádaných rodinným centrem Knoflíček samotným i ve spolupráci s městem a dalšími fyzickými a právníckými osobami je možné usuzovat, že opravdu svůj účel naplnilo, ve srovnání s Kolečkem dle mého názoru efektivněji, protože RC Kolečko naplňuje své cíle, osob, které se programu pravidelně účastní je v poměru méně, než těch, které se pravidelně účastní programu v RC Knoflíček (je-li vzat v úvahu počet obyvatel města).

7.2.2. SWOT analýza pro hodnocení efektivity a dalších vlastností center

SWOT analýza je užívána pro metody strategického plánování k hodnocení silných (strengths) a slabých (weakness) stránek, příležitostí (opportunities) a hrozeb (threats). V každém okénku podle zaměření jsem vyjádřila vlastnosti jednotlivých

¹⁶ z webových stránek www.rckolecko.cz

center, které jsou jejich silnou či slabou stránkou a nejvýznamnější příležitosti a hrozby, kterým čelí.

Tabulka SWOT s popisky

Silné stránky (S)	Slabé stránky (W)
Kolečko Relativně dost dobrovolníků podílejících se na programu, spolupráce na ekologických a jiných projektech se základní školou	Kolečko Slabá pozice ve městě a málo financí se projevují například na realizaci dětského hřiště (herní prvky nejsou využívány, protože pro ně RC nemá místo)
Knoflíček Finanční podpora ze strany města, rozvinuté partnerství s dalšími institucemi ve městě	Knoflíček RC sdružuje převážně „starousedlé rodiny“ a tak může působit jako uzavřená skupina ¹⁷
Příležitosti (O)	Hrozby (T)
Kolečko Využít potenciál skrytý v rozvinutějším partnerství s institucemi, zejména se ZS	Kolečko
Knoflíček Rozšířit nabídku pravidelných i nepravidelných aktivit, využít množství návštěvníků a klientů	Knoflíček

Za pomoci SWOT tabulky je možné mnohostranné vlastnosti center uspořádat podle konkrétních hledisek, která napomáhají poukázat na silné a slabé stránky. Na základě empirického materiálu o centrech, který mám k dispozici se mi nepodařilo nalézt skutečnosti, které by mohly centra ohrozit, jde o dobrovolnou aktivitu v demokratické společnosti, a tak by ji nemělo nic ohrozit.

¹⁷ Z rozhovoru se správkyní sportovní haly.

7.2.3. Komparace dvou mateřských center na malých městech na základě případové studie.

Významným prvkem při evaluaci MC je hodnocení efektivity mateřských center na základě několika mnou vybraných hledisek, které napomůže jasnějšímu a komplexnějšímu pochopení efektivity center.

Komparace dvou mateřských center – srovnání příkladů dobré praxe

Pro objektivnější a přesnější informace o mateřských centrech jsem ve dvou mateřských centrech provedla případové studie pomocí hloubkových rozhovorů s těmi, kdo je založili a se zastupiteli dalších institucí, které jsou s konkrétními mateřskými centry v kontaktu a spolupráci. Na základě dat, která jsem touto cestou získala, jsem se pokusila provést komparaci center na základě mnou utvořených kategorií. Při srovnání jednotlivých hledisek vyjde najevo efektivita mateřských center v té které oblasti. Zároveň jsem kontaktovala přibližně dalších deset MC, aby má představa o „běžných vlastnostech“ center byly co nejúplnější.

Vybraná mateřská centra jsem zvolila hlavně proto, že jsou na malých městech. Protože žiji téměř celý život na malém městě, zajímám se o specifika společnosti a fungování jednotlivých institucí na malých městech. Ta spočívají zejména v tom, že zástupci jednotlivých institucí se většinou osobně znají, spolupráce a partnerství má zde spíše neformální charakter.

Kategorie srovnání

U uvedených dvou center se v komparaci zaměřuji na aspekty:

- Organizační struktura – občanské sdružení, statutární složka města, atd.
- Zaměření centra (jaké služby poskytuje – charakter služeb – a komu jsou určeny (rodiče x děti)
- Tématické zaměření centra (ekologie, cvičení, ...)
- členové/klienti (matky/děti, přistěhovalci/rodáci, věková/sociální/... struktura)
- projekty (ekologické, „máme se rády“,...)
- Financování (fundraising, sponzoring, spolupráce se samosprávou, nefinanční podpora, granty, projekty)
- Spolupráce s dalšími aktéry veřejného života v obci (partnerství s institucemi, s odbory města, soukromými firmami, atd.)

Podle kategorií jsem v jednotlivých kapitolách srovnala obě centra podle toho, jak naplňuje tu kterou část srovnání (například jak probíhá v jednotlivých centrech výstavba dětského hřiště, jak funguje jejich získávání finančních prostředků, jakou mají spolupráci se ZŠ atp.).

7.2.3.1 Obecné informace o vybraných mateřských centrech

Obě mateřská centra jsou v malých městech v okolí mého bydliště. Důvod, proč jsem si pro případovou studii vybrala konkrétně mateřské centrum Knoflíček v Kouřimi a mateřské centrum Kolečko v Kostelci nad Černými Lesy je ten, že občanská společnost, instituce a celkově společnost na malých městech je specifická

Mateřské centrum - Rodinné centrum Kolečko

Dne 11.4.2007 proběhla ustavující členská schůze o.s. RC Kolečko, kterou svolaly členky přípravného výboru Karolína Strnadová, Hana Mondscheinová a Kateřina Hejduková. Tyto se po registraci MVČR ze dne 30. 3. 2007 staly jeho prvními členy. Centrum funguje v Kostelci nad Černými Lesy, Jevanech a Olešce. V Kostelci má vlastní klubovnu - bývalou jídelnu v areálu Sanatoria, v Olešce občas využívá družiny Základní školy a v Jevanech prostory Obecního úřadu.

Kolečko je centrum pro všechny rodiče, děti i příbuzné a přátele.

Cílem Kolečka je vytvářet prostor, kde je možné se vzdělávat, setkávat, navazovat přátelství, řešit problémy, aktivně si odpočinout, vyslovit svůj názor a prezentovat svou práci. Děti se zde mohou stýkat a navazovat první přátelské kontakty. Kolečko pro ně organizuje zpívání, malování, cvičení, výlety a v budoucnu jistě přibude i množství dalších aktivit.

MC Kolečko bylo založeno jako občanské sdružení a je tak registrováno na Ministerstvu vnitra, zatímco MC Knoflíček je v organizačním řádu města označeno jako organizační složka města, to znamená, že je řízeno vedoucím, který byl jmenován. Město iniciovalo založení rodinného centra Knoflíček - „*město Kouřim má velice širokou sociální síť se zaměřením pro seniory, tak aby došlo k takovému vyvážení celé té oblasti, tak proto jsme iniciovali založení rodinného centra*“ (starostka Čiháková)

Tím, že je RC Knoflíček založeno samotným městem, má jeho podporu ve všech směrech. Finanční, organizační, ve vzájemné výpomoci.

Protože založení MC Knoflíček iniciovala paní starostka, velmi intenzivně spolupracuje s dalšími orgány a složkami města a pomáhá s přípravou a pořádáním akcí, *„většinou jsou iniciovány rovným dílem jak z radnice tak od maminek a je to takové to společnými silami za co největší nabídku aktivit pro nejmenší děti“* (starostka Čiháková)

Mateřské centrum Knoflíček

Zřizovatelem rodinného centra Knoflíček je město Kouřim. Usnesením č. ZM ze dne 5. 6. 2008, byla zřízena organizační složka města Kouřim s názvem Rodinné centrum – Knoflíček. Město Kouřim zřizuje organizační složku pro takové činnosti, které jsou neziskové a jejichž rozsah a struktura nevyžadují samostatnou právní subjektivitu.

Rodinné centrum – Knoflíček je zařízení pro rodiny s dětmi. Účelem organizační složky je vytváření zázemí pro volnočasové aktivity rodin s dětmi a organizace volnočasových aktivit.¹⁸ Centrum knoflíček bylo založeno jako „rodinné centrum“, ale ve výpovědích je nazýváno rodinným centrem i mateřským centrem,

7.2.3.2 Spolupráce a partnerství s dalšími institucemi

V následující části se budu zabývat jednotlivými aspekty partnerství a spolupráce, kterou obě mateřská centra mají a pokusím se hodnotit efektivitu jednotlivých aspektů.

- Finanční spolupráce

Získávání finančních prostředků pro obě centra spočívá v hledání sponzorů, kterými jsou podnikatelé a firmy z obce a okolí. MC Kolečko dalo grant na provoz do humanitárního fondu středočeského kraje, který jim vystačí na celý rok. Z peněz *„pokryjeme trošičku takové ty věci, co se musí zajišťovat – tisk letáků, telefony, nákupy materiálů, asi i nějaké vzdělávání členů, kteří dělají tyhleto programy, aby měly ještě i nějakou inspiraci k tomu, co by chtěly dělat a aby to dělaly lépe a lépe a lépe“*.

MC Knoflíček je hojně podporováno kapitolou v rozpočtu „Volný čas dětí a mládeže“ ve výši 80 000 Kč. Za tyto peníze se organizují akce města, na kterých MC participuje. *„V loňském roce jsme je ani nevyčerpali, protože na akce máme v drtivé většině sponzorské dary podnikatelů, různé formy – ať je to korunka na nákup a nebo*

¹⁸ <http://www.kourim-radnice.cz>

různé výrobky nebo cukrovička, takže my skutečně jsme zvyklí to dělat na kolena a ty peníze si dokážeme vyzískat tady uvnitř města anebo se spolupracovníky, kteří tu nějakým způsobem domestikují.“ (starostka Čiháková)

Oproti MC Knoflíček, které je zcela finančně nezávislé a ještě jim přebývají prostředky má MC Klečko opravdu znatelné mezery. Pokud jim grant humanitárního fondu středočeského kraje stačí jen na slabé pokrytí potenciálních nákladů, proč nežádají o další granty nebo sponzorské dary? Zkušenost MC knoflíček jasně ukazuje na potenciál neformálních sítí a místních sponzorů v podpoře iniciativ neziskového sektoru. Nic nenaznačuje faktu, že by kouřimští podnikatelé byli bohatší, štedřejší nebo iniciativnější v darování prostředků. Dle mého názoru je zde velmi znatelným rozdílem kouřimská starostka, která má kontakty na podnikatele a je schopná využít svých kontaktů.

- Dobrovolnická spolupráce

Mateřskému centru Kolečko poskytuje dobrovolníky na akce firma Baxter Bio Science, zatímco Knoflíček má dobrovolníky mezi členy nebo návštěvníky centra. Dobrovolníky pro aktivity organizované mateřskými centry jsou obvykle členové nebo lidé, kteří centrum pravidelně navštěvují. To také podmiňuje počet návštěvníků. V Kostelci do mateřského centra pravidelně dochází méně než 10 maminek, z nichž se většina přistěhovala. Dle mého názoru tkví jejich rezerva v tom, že ještě nenavázaly silné vztahy s místními obyvateli, kteří by na aktivitách centra pravidelněji participovali. To, že na aktivity MC Kolečko poskytuje firma dobrovolníky je však velmi důležitá součást místního partnerství mezi neziskovým a soukromým ziskovým sektorem.

- Spolupráce se základní školou v místě působení MC

Se školou spolupracuje pouze MC Kolečko, a to na ekologických projektech. *„Myslím, že ta spolupráce je dobrá a že to opravdu má vliv a že to není jen nějaký výstřel, že by se to udělalo jeden rok a druhý ne, že to má návaznost, a myslím, že to bude mít i nadále.“ (Hejduková, jedna ze zakladatelek MC)*

Je dobré a pozitivní, že má mateřské centrum Kolečko dlouhodobou spolupráci se základní školou, mohlo by se to stát dobrým krokem k získání nových kontaktů a tím pádem nových pravidelných návštěvníků centra. Dle mého názoru je velmi důležité, aby mateřské centrum jako instituce sloužící rodinám měla dobrou spolupráci se

základní školou, která je s rodinami mládeže a dětí též v úzkém kontaktu. To by mohlo napomoci novému partnerství s velkým potenciálem. Proto také považují za zbytečnou slabinu MC Knoflíček, že nemá projekty spolupráce se základní školou.

- Spolupráce na projektech a akcích s městem či dalšími institucemi

V případě výstavby dětských hřišť spolupracuje MC Kolečko s Baxter Bio Science v tom smyslu, že jim firma zakoupila herní prvky. Spolupráce se školou je však v procesu, protože již půl roku vyjednávají o místě pro hřiště na školním pozemku a na počátku roku 2009 ještě místo pro hřiště nebylo vyřešeno.

MC Knoflíček je v tomto směru daleko úspěšnější. Hřiště pro děti se mu za dvakrát kratší dobu působení podařilo postavit dvě. To je z velké způsobeno spoluprací s městem – místem pro hřiště je pozemek sportovní haly – majetek města. Sponzoring herních prvků byl proveden přes kontakty paní starostky.

V oblasti ekologie spolupracuje s MC Kolečko na ekologických projektech se základní školou, nyní ve škole dlouhodobě probíhá sběr hliníku, jehož výtěžky půjdou na budování a údržbu dětského hřiště.

MC s dalšími subjekty spolupracuje na projektu „Berušku ke každému domečku“, který je založen na partnerství několika místních institucí za účelem třídění odpadů.

Jak jsem již zmínila výše, například v ekologické spolupráci je skryt velký potenciál partnerství a spolupráce. Ochrana životního prostředí se týká téměř každé instituce a je to jeden z dobrých způsobů, jak spojit obyvatele města.

- Spolupráce v tom, jaké má MC místo působení

MC Kolečku jsou poskytovány za symbolický poplatek prostory bývalého sanatoria. Pro některé akce mají k dispozici sál pivovaru, taktéž za symbolický poplatek. To je dobrý příklad spolupráce a partnerství se ziskovým sektorem. MC Knoflíčku je za 200kč/h pronajímána sportovní hala, přičemž město zdarma poskytuje zázemí v klubovně sportovní haly, to do toho vkládá, jako příspěvek pro svoji organizační složku. Je připravený projekt na nástavbu sportovní haly, který je oceněn na náklady přibližně 6 milionů korun. Jde o horní patro sportovní haly, kde by po celý rok byla k dispozici vytápěná klubovna pro programy mateřského centra. „Čekáme na

vhodný dotační titul, protože aby se to centrum mohlo vyvíjet i v zimních měsících, tak k tomu potřebuje náležité zázemí a to zázemí v podobě klubovny je jenom provizorní“ (starostka Čiháková). Většina programových aktivit rodičovského centra jsou sportovní aktivity na hřišti nebo v hale.

8 ZÁVĚR

Ve své práci jsem se pokusila hodnotit efektivitu dvou mateřských center působících na malých městech na základě dat získaných případovými studii v centrech i dalších institucích, které s centry spolupracují. V prvních kapitolách jsem nastínila, v jakých okolnostech mateřská nebo rodičovská centra fungují. Konkrétně jde o veřejnou politiku jako celek, v jehož rámci mateřská centra jako neziskové organizace fungují. Klima rodinné politiky a její opatření významně určují to, jak se mateřská centra vyvíjejí a na co se nejvíce zaměřují. Mezi nové kroky pro podporu rodin české vlády je prorodinný balíček, který byl uzákoněn v roce 2008. Cílem balíčku je vytváření vlídnějšího prostředí rodičům pro snadnější sladění pracovního a rodinného života, protože na rozdíl od zahraničí v Čechách téměř neexistují prorodinné služby. Tyto služby často substituují právě mateřská centra, která v oblastech svého působení poskytují prostředí pro matky a rodiče dětí. Kromě služeb a programu pro děti mohou poskytovat i služby využívané rodiči. Pro matky nebo otce na mateřské dovolené je často aktivní účast v mateřském centru důležitou cestou integrace do společenského dění. Kromě mateřských center existují další neziskové organizace podporující rodiny, které fungují zejména aby prosazovaly téma rodiny ve společnosti a také přímo podporovaly rodiny převážně pomocí preventivních opatření. Situace neziskových organizací v malých městech je specifická v tom ohledu, že jejich fungování a spolupráce s dalšími institucemi je spíše na bázi partnerství, které je charakterizováno jako hlubší a opravdovější spolupráce mezi organizacemi, zejména do spolupráce mezi lidmi, kteří reprezentují místní organizace komerční i neziskové, místní orgány samosprávy nebo sami sebe.

V další části jsem se zaměřila na samotná mateřská centra a na základě literatury a rozhovoru s pracovníky center jsem popsala, jak mateřská centra fungují, pro jaké lidi jsou určena, z jakých zdrojů je jejich činnost financována, jak spolupracují s dalšími institucemi ve městě, kde působí, nakolik se podílí na nejrůznějších lokálních, národních či mezinárodních projektech a kampaních a tak dále. Význam mateřských či rodičovských center jako státem podporovaných a nekomerčně poskytovaných služeb pro podporu fungujících rodin. Situace mateřských center v malých městech, na která jsem se zaměřila ve své práci je specifická zejména tím, že mají relativně kratší dobu působnosti, než centra ve velkých městech. Dále jejich efektivita a to, jak prosperují odráží kvalitu a kvantitu spolupráce a partnerství s dalšími institucemi na malých městech.¹⁹ v mnohem větší míře než je tomu u center ve velkých městech. Srovnání dvou mateřských center na malém městě slouží jako příklad a ukázka toho, jaký má spolupráce s dalšími institucemi význam.

Těžiště mé práce spočívá v hodnocení efektivitě mateřských center na základě srovnání center podle aspektu efektivitě používaných evropskou komisí, z nichž některá je možno aplikovat i pro hodnocení efektivitě neziskových organizací, jimiž jsou mateřská centra. Centra jsem srovnávala podle toho, jak využívají zdroje a jak naplňují cíl své existence.

V oblasti hospodaření s finančními zdroji není jednoduché srovnávat efektivitu center neboť mají odlišný způsob získávání prostředků. RC Kolečko funguje ze sponzorských darů fyzických a právnických osob z Kostelce a okolí, zatímco finančním zdrojem prostředku pro RC Knoflíček je kapitola v rozpočtu města, kterou v této oblasti v minulém roce ani nevyčerpali pro hojnost sponzorských darů místních podnikatelů. V oblasti využití lidských zdrojů si vedou obě centra srovnatelně dobře, ačkoliv má kouřimské centrum širší základnu pravidelných členů a dobrovolníků, Kostecké centrum svých možností využívá efektivně a na malý počet členů se velmi aktivně zapojuje do společenského života ve městě a taktéž do mezinárodních a celostátních kampaní. Je evidentní, že kouřimské centrum čerpá mnoho různých výhod z toho, že je součástí městské správy, jeho spolupráce a partnerství s dalšími institucemi a zapojenost do akcí města, která mu poskytuje lidské zdroje je jedna z nich.

Cíle center jsou odlišné, z množství aktivit pořádaných rodinným centrem Knoflíček samotným i ve spolupráci s městem a dalšími fyzickými a právnickými

¹⁹ Z rozhovoru se zaměstnankyní MC, též vyplývá z výsledků mého hodnocení.

osobami je možné usuzovat, že opravdu svůj účel naplnilo, ve srovnání s Kolečkem dle mého názoru efektivněji, protože ac RC Kolečko naplňuje své cíle, osob, které se programu pravidelně účastní je v poměru méně, než těch, které se pravidelně účastní programu v RC Knoflíček (je-li vzat v úvahu počet obyvatel města).

Pomocí jednoduché SWOT analýzy je možné poukázat na konkrétní aspekty činnosti obou center, které umožňuje další perspektivu celé komparace a hodnocení efektivity. Silných stránek obou center je mnoho, mezi nimi jsou nejvýznamnější množství dobrovolníků účastnících se programu a spolupráce s dalšími institucemi města na nejrůznějších projektech v Kosteleckém MC Kolečko a pro Kouřimské MC Knoflíček je to zejména finanční základna ze strany města a rozvinuté partnerství s dalšími institucemi ve městě. Slabé stránky Kolečka jsou málo financí na realizaci projektů a téměř žádná spolupráce s dalšími institucemi ve městě, zatímco slabými stránkami Knoflíčku je fakt, že se jeho aktivit účastní převážně rodiny, které bydlí v Kouřimi po generace, čímž může působit jako uzavřené novým lidem. Příležitosti či výzvou je pro Kolečko využít více partnerství s dalšími institucemi ve městě, které by napomohlo snazší realizaci akcí a snazší běh centra, pro Knoflíček je příležitostí rozšířit nabídku pravidelných aktivit a více využít množství návštěvníků a dobrovolníků. Hrozby centrum bylo těžké definovat.

V závěrečné části hodnocení efektivity na základě srovnání dvou center v malých městech jsem zvolila několik nejvýznamnějších hledisek, podle kterých je možné centra srovnat. Mezi tato hlediska patří: organizační struktura mateřského centra (občanské sdružení, statutární složka města, atd.), zaměření centra (jaké služby poskytuje – charakter služeb – a komu jsou určeny (rodičům či dětem), tématické zaměření centra (ekologie, cvičení, atd.), na jaké členy či klienty je program mateřského či rodičovského centra zaměřen (spíše na děti – spíše na jejich rodiče, podle věkové, sociální, atd. Struktury a podobné), do jakých projektů je centrum zapojeno (ekologické, „máme se rády, atd.), jak je centrum financováno (fundraising, sponzoring, spolupráce se samosprávou, nefinanční podpora, granty, projekty, atd.) a spolupráce centra s dalšími aktéry veřejného života v obci (partnerství s institucemi, s odbory města, soukromými firmami, atd.).

Ze všech informací, které bylo možné získat o dvou mateřských centrech na malém městě evidentně vyplývá, že čím těsnější a mnohostrannější je spolupráce mateřského centra s ostatními aktéry partnerství, tím efektivnější a úspěšnější je činnost centra. Konkrétně jde o množství a rozsah aktivit, ať již volnočasových pro rodiče nebo

děti, občasných pravidelných aktivit jako jsou trhy v Kostelci, Otevírání studánek, masopust. Dále jsou to zejména mateřská centra, skrze které se i do malých měst a komunit dostane přirozenou cestou vliv mezinárodních kampaní a projektů na podporu mužů v roli otce, důraz na lepší podmínky a “přátelské prostředí” pro matky a rodiny s dětmi, ochrana práv dětí.

9 POUŽITÁ LITERATURA

- Frič P., Deverová L., Pajas P., Šilhánová H., *Defining the Nonprofit Sector: The Czech Republic*;1999
- Čepelka, O. a kol.: *Místní partnerství a rozvoj venkova*, Omega Liberec 2004
- Stachová, J.: *Občanská společnost v regionech České republiky*, 2008
- Goulli, R.: *Neziskový sektor v ČR : výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins Univers*, 2005
- Frič, P. : *Neziskové organizace a ovlivňování veřejné politiky*, Agnes, Praha, 2000
- Frič, P.: *Aktivity a potřeby neziskových organizací v České republice*, 1998
- Frič, P., Goulli, R.: *Neziskový sektor v České republice*, EUROLEX BOHEMIA, 2001
- Dumon, W., Nuelant, T.: *European Observatory on National Family Policies*, 1994
- Salamon, L. M., Anheier, H. K.: *Definding of the NonprofitSector. In A Cross National Analysis*. Manchester University Press, 1997
- Tesařová, T., *Podpora rodin s dětmi předškolního věku / vedoucí práce Oldřich Matoušek*, Praha, 2007
- Hartl, P.: *Komunitní práce*, FF UK, 1993
- Nová, Hana, *Rodinná politika v ČR : vývoj a současný stav / vedoucí diplomové práce Gabriela Munková*, Praha, 2008
- Matějček, Zdeněk: *Psychologické eseje (z konce kariéry)* Karolinum, 2004
- Sociologické studie. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě – Jana Chaloupková, Petra Šalamounová*2004:7
- Rabušic, Ladislav, Kocourková, Jiřina: *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?*, 2006
- Mareš, Petr, *Nezaměstnanost jako sociální problém*, 2002
- Čermáková Marie, *Rodina a měnící se gender role – sociální analýza české rodiny*, 1997

Sladování profesního a rodinného života. Zkušenosti, náměty a inspirace z projektů IS EQUAL – Český svaz žen, 2006

Zaostřeno na rovné příležitosti v praxi. Výběr z textů elektronického zpravodaje portálu www.muzaizeny.cz

www.mpsv.cz

www.kourim-radnice.cz

10 Přílohy:

Příloha č. 1: Mezinárodní síť mateřských center (MINE) (text)

Mezinárodní síť mateřských center (MINE)

Mine je mezinárodní síť, která usnadňuje spolupráci a výměnu zkušeností mezi mateřskými centry po celém světě. V současné době existuje 750 mateřských center v 15 zemích světa. Spojuje hnutí mateřských center s dalšími organizacemi, které usilují o zlepšení kvality života pro ženy, rodiny a o zvýšení jejich veřejného vlivu.

Struktura MINE je založena na účasti na jednotlivých kampaních a programech, ne na členství. Důležité tedy je se podílet, participovat.

Příloha č. 2: Rodinná centra v několika evropských zemích (text)

Slovensko

Na Slovensku existuje Unie mateřských center, síť více než 60 mateřských center, která je součástí mezinárodní sítě mateřských center (MINE). Pořádá regionální a národní semináře a setkání pro jednotlivá centra.

Posláním Únie je dosáhnout úcty a uznání mateřství ve společnosti a spoluvytvářet podmínky podporující mateřství v zájmu dítěte, matky a celé rodiny.

Jako občanské sdružení byla Únia zaregistrovaná v roce 2003. Má osmičlennou dozorčí radu, která je volená valnou hromadou. Tu tvoří zástupci jednotlivých center. Členem Únie se může stát občanské sdružení nebo nezisková organizace, která souhlasí s Etickým kodexem ÚMC a splní kriteria členství. Únia má dozorčí radu, výkonný tým, a v každém region regionální koordinátorku.

Německo

V Německu je velmi rozšířená „vzájemná rodičovská výpomoc“ (tzv. Tagesmutter nebo Tagesvater). Postupně je rozvíjena od 70. let a především v posledních 15 letech; využívána je hlavně pro péči o děti do 3 let věku (nejvíce mezi 2. a 3. rokem věku), hlídáno může být max. 5 dětí, výdělek je omezen.

V celém Německu je přes 300 mateřských center a několikageneračních domovů, které jsou vzájemně propojeny v „Landesverband Mütterforum“ (národní fórum matek). Fórum matek existuje jako sdružení od června 1992 a od ledna 1993 má samostatný úřad ve Stuttgartu. Propojení činností úřadů a práce center na daném místě má již řadu let podporu ze strany Ministerstva práce a sociálních věcí. Fórum nabízí matkám různé druhy služeb jako je poradenství (např. při vytvoření nového centra), informace (o aktuálních politických otázkách - např. rodina), školení (např. sdružení a dobrovolnictví), kontakt s veřejností, fundraising (vážíme každého daru a dalších forem podpory), networking (šíření a výměnu informací, otázky, atd. od středu ke středu), lobbování prostřednictvím účasti v Landesfamilienrat, Landesfrauenrat, a práce na ministerstvu sociálních věcí. Za tyto služby Sdružení shromažďuje roční poplatek ve výši 50 eur za Mütterzentrum. Síť Fórum matek je síť s celostátními úřady matek, spojená s dalšími mateřskými centry v ostatních státech prostřednictvím Asociace Mothers Centers, se sídlem v Hamburku.

Nizozemí

V Nizozemí je jako v jiných zemích Národní síť mateřských center místem, kde si mohou mateřská centra vyměňovat zkušenosti, navzájem si radit a spolupracovat s partnery. Nabízí ženám možnost kombinovat pečovatelské povinnosti s jejich vlastním rozvojem. Mateřská centra jsou zde zejména odpovědí na sociální izolaci, ve které byly sociálně a ekonomicky slabé rodiny, nekvalifikovaní přistěhovalci, kteří neuměli jazyk a špatně se orientovali ve společnosti. Nyní je v Holandsku více než 45 center, z nichž několik založili otcové. Kvůli organizačním rozdílům v názvech center není však přesný počet znám.

Národní síť rodičovských center byla založena v lednu 2007. Její činnost stojí na 4 pilířích. Těmi jsou: každé mateřské centrum má vlastní organizaci a samosprávu, činnosti a služby mateřského centra vznikly na základě potřeb a poptávky, podle

vlastních potřeb a zájmů žen. Práce v mateřském centru je na rozdíl od jiných zemí placená – ženy aktivní v MC jsou vedeny jako zaměstnanci. To jim pak může spolu s nabytými schopnostmi posloužit jako odrazový můstek pro vstup do zaměstnání. Posledním zaměřením je 100% zaměření na děti – děti jsou ve středu zájmu programu v MC – to neplatí v centrech v ČR, která jsou často zaměřena spíše na matky (podle mého dotázání několika center).

Švýcarsko

První mateřské centrum bylo jako pilotní projekt ve Švýcarsku založeno v roce 1988 v Bernu-Betlém. V současnosti je ve Švýcarsku kolem 25 mateřských center registrovaných ve Švýcarské konfederaci mateřských center. Téměř všechna mateřská centra jsou výsledkem osobní iniciativy jednotlivých ženských skupin. Švýcarská federace mateřských center byla založena v září 1994 v Bernu. Je to sdružení, které má správní radu a výkonnou radu. Členství je otevřené všem švýcarským mateřským centrům a všem klubům a organizacím s podobnou strukturou a cíli.

Cílem federace je přidat hodnotu rodině a domácí práci, podporovat pracovní struktury přátelské rodině, šíření myšlenek mateřských center ve veřejném prostoru, rovnost mužů a žen. Stará se o kontakt s médii a dalšími organizacemi.

Příloha č. 3: Mezinárodní projekty a kampaně (text)

Mezinárodní spolupráce mateřských center a iniciativ a organizací, jejichž zájmem je podpora rodin a žen má důležitou roli v zastřešování kampaní v jednotlivých zemích.

The Grassroots Women's International Academy (GWIA)

Projekt The Grassroots Women's International Academy (GWIA – mezinárodní akademie „grassroots“ aktivit žen) koordinuje mezinárodní síť mateřských center MINE, kterou založila česká Síť MC spolu s německými centry. Kromě české Sítě se ho účastní další partneři z Bulharska, Holandska, Německa, Polska, Rakouska, Španělska a Turecka. GWIA podporuje vzdělávání napříč kulturami a hranicemi. Jejím cílem je uznat ženy jako „expertky každodenního života“ a mateřská centra jako místo, kde se matky učí rodičovství i samotnému životu v průběhu vývoje mateřského centra. Program je ukotven v evropském celoživotním vzdělávacím programu a soustředí se na rozšíření, reflektování a dokumentaci neformálního učení, které každodenně probíhá v

mateřských centrech. Jde o projekt neformálního vzdělávání, které přirozeně probíhá při fungování mateřských center.

Grundtvig

Dalším mezinárodním projektem je Grundtvig, který spočívá v šíření, reflektování a dokumentaci neformálního učení, které každodenně probíhá v mateřských centrech. Projekty partnerství Národní agentury pro evropské vzdělávací programy v rámci Programu celoživotního učení Grundtvig se dobrovolnický přidaly organizace z Belgie, Itálie a Slovenska přesto, že nebyly finančně podpořeny.

GROOTS

Grassroots Organizatins Operatig Together in Sisterhood je celosvětová organizace sdružující svépomocné skupiny, Síť MC je členem, Rút Kolínská je členkou poradního sboru.

Local to Local

Local to Local je projekt na podporu a prohloubení spolupráce mateřských center s místní samosprávou. Zaměřuje na podporu spolupráce s místní správou, s odborníky a obecně na spolupráci v obci, která vede ke zlepšování životních podmínek. Pomocí metody principu Leadership Support jde o řešení místních problémů flexibilními prostředky, které vycházejí z podmínek spolupráce na daném území. Proto není možné vytvořit jednoduché a jednotné modely spolupráce. Aby změny probíhaly efektivně, je nutné, aby partnerství fungovalo mezi odborníky, lidmi z radnice, a zastupiteli jednotlivých institucí. Partnerské rozhovory musejí vznikat na principu rovnosti a neobejdou se bez vůle a ochoty si porozumět.

Projekt probíhal za finanční podpory organizace HUAIROU Commission. Cílem projektu je krok za krokem vybudovat, udržovat a rozvíjet rovnocenné partnerství mateřských center s představiteli obce při vytváření místní politiky. Celosvětově se začíná razit termín „Caring community“ – laskavá obec („obec přátelská rodině) starající se o potřeby všech svých členů.

Huairou komise OSN

Huairou Komise je od roku 1995 globální koalice sítí, institucí a jednotlivých odborníků, která úzce spolupracuje s různými programy OSN, snaží se ovlivňovat jednání tak, aby programy zohledňovaly, zmírňovaly ohrožení těch nejslabších.

Projekt bakalářské práce

Téma: HODNOCENÍ EFEKTIVITY MATEŘSKÝCH CENTER

(s ohledem na specifickou situaci mateřských center v malém městě)

Student: Marie Adamcová

Obor: Sociologie a sociální politika

Konzultant: Doc. PhDr. Pavol Frič, CSc.

Vymezení problému

Kultura dnešní postmoderní společnosti svou podstatou individualizuje a trhá vícegenerační rodiny na ty jedno nebo dvougenerační. Trojgenerační model přirozeného předávání zkušeností, výpomoci, podpory a poradenství již není běžný ve většině rodin, zvláště v urbanizovaných městských částech. I menší města ale začínají postrádat tradiční svázanost několika generací rodiny.

Mateřství je životní událostí ženy. Otálení se vstupem do manželství a založením rodiny, které je příznačné pro dnešní dobu, poukazuje mimo jiné na to, že je čím dál větší částí populace bráno vážněji a dlouho promýšleno. Odkládání rodiny může být důsledkem mnoha skutečností. Významné z nich jsou vztah k rodině a dětem, a vztah ke kariéře. Pokud žena dlouho studovala a má v plánu uplatnit své vzdělání a schopnosti, odrazuje ji to od časného založení rodiny. Ženy jsou vystaveny volbě mezi kariérou a mateřstvím. Tato volba v sobě obsahuje mnoho konfliktních a vzájemně se vylučujících skutečností. Cestou, jak nastolit v této oblasti alespoň částečný konsenzus jsou formy sladění rodiny a kariéry. Podpora zaměstnatelnosti žen a odstraňování překážek bránících ženám v účasti na trhu práce, podpora sladění pracovního a rodinného života probíhá prostřednictvím vzdělávacích a poradenských, osvětových programů,

motivačních aktivit a dalších opatření v zaměstnavatelské sféře. v současné době probíhá rozvoj různých typů služeb péče o děti a usnadnění přístupu k nim za účelem sladění práce a rodiny. Tyto tendence jsou patrné zvláště v posledním balíčku prorodinných opatření vydaném ministerstvem práce a sociálních věcí. Mezi ně patří například různé druhy částečných pracovních úvazků, programy pro odstranění projevů diskriminace na trhu práce na základě pohlaví, osvěta, poradenství a podpora rozvoje motivace v oblasti sladění pracovního a rodinného života, včetně zapojení mužů do péče o děti a domácnost, podpora a rozvoj služeb péče o děti za účelem sladění pracovního a rodinného života jejich rodičů. Zaměstnavatele k těmto krokům motivují soutěže jako „Firma přátelská rodině“ a podobné. Ani tento krok vstříc rodinám však není ideální. Pro část maminek je práce, kterou mají během rodičovské dovolené, „odpočinkem“ od života doma, pro část maminek je však také zdrojem stresu a velkého vyčerpání, které často nejsou výrazně finančně kompenzovány a mohou se odrazit na kvalitě rodinného života.

I v případě, že se rodič rozhodne pro plnou rodičovskou dovolenou, čeká ho mnoho úskalí. Častým problémem rodiče na rodičovské dovolené je dlouhodobá sociální izolace, ztráta zručností, sebevědomí i kontaktů v rámci své profese. Potýká se s nedostatkem kvalitních a inspirujících zařízení a bezpečných hřišť pro své dítě nebo děti, nevšimavostí a neochoty pomoci ze strany veřejnosti, bariér a dopravních komplikací při pohybu s kočárkem. Zažívá časté pocity méněcennosti ve chvíli, kdy se dítě na veřejnosti začne chovat nevyzpytatelně. Může postrádat referenční skupinu dalších maminek či rodičů se stejnými zkušenostmi a ve stejné situaci, která by mu kromě konkrétní pomoci byla i duševní oporou a povzbuzením.

Cíle

Pro popis veřejné politiky, rodinné politiky, občanského sektoru a dalších institucí, který se vzhledem k tématu může zdát poněkud obšírný, jsem se rozhodla proto, že dle mého názoru pomáhá představit si lépe vlastnosti a koncepce mateřských center na základě toho, kam je v rámci politiky možné mateřská centra zařadit. Dalším z důvodů, proč jsem ho použila je fakt, že ačkoliv v České republice počet a vliv mateřských center prudce roste, mnoho lidí o nich nikdy neslyšelo a neví, jakou mají funkci (nejen pro členy a okolí, ale i v rámci celé společnosti).

Hlavním cílem mé práce je srovnání dvou mateřských center na malých městech a následně posouzení pozice mateřských center jako nástroje politiky podpory rodin. Struktura práce je dána cestou od nejširšího pojetí veřejné politiky, a pozice neziskového sektoru v jejím rámci po užší zaměření na politiku podpory rodin a v jejím rámci konkrétně na rodinná centra jako jeden z prostředků podpory rodin neziskového sektoru. Popis okolností, ve kterých mateřská centra vznikají považuji za důležitý, protože poskytuje pohled na centra v širší a komplexnější perspektivě.

Role podpory ze strany státního sektoru je jasně vymezena legislativou, avšak model rodiny v dnešní společnosti se mění a problémem pro rodiče již nemusí být pouze finanční tíseň. Mým cílem je tedy popsat veřejnou politiku v podpoře rodin. Závěrečné shrnutí by mělo dát jasně najevo, jakou úlohu mají neziskové organizace působící na malém městě v podpoře rodin. Působení neziskových organizací je často vymežováno vůči politice státních institucí a soukromých firem. Od státních institucí se liší flexibilitou a větší blízkostí příjemcům, oproti firmám je finančně přístupnější. Spolupráce a vzájemné doplňování výše zmíněných aktérů je vzhledem k relativně krátké době působení na uspokojivé úrovni zejména v hlavním městě Praha a v dalších okresních městech. Proto jsem svou práci zaměřila na zkoumání stavu spolupráce neziskových organizací, státní správy, komunitní práce a firem na menších městech.

Dílčí cíle práce

Popis pozice mateřských center v oblasti veřejné politiky.

Popis současné rodinné politiky v České republice.

Partnerství a situace institucí na malých městech.

Popis charakteru mateřských center v České republice (za použití literatury, a materiálů získaných za pomoci telefonického dotazování a případových studií).

Popis spolupráce mateřských center s veřejným a soukromým sektorem.

Hodnocení efektivity mateřských center.

Hodnocení efektivity dvou mateřských center na malých městech za pomoci případové studie provedené ve dvou z nich.

Výzkumné otázky

- jakou pozici mají mateřská centra v oblasti veřejné politiky?
- jaká je situace současné rodinné politiky v České republice?
- na jakém principu vznikala mateřská centra na malých městech ?

- jací aktéři se podílejí na partnerství v podpoře rodin na malých městech ?
- jaké druhy spolupráce mezi nimi jsou ?
- jaké jsou nejrůznější typy center (rozdíly mezi centry)?
- jaký druh vzniku MC a jejich spolupráce s ostatními aktéry jsou na vybraných malých městech ?

Metody

Studium odborných pramenů (publikací, ročenek, bulletinů, výročních zpráv, dokumentů, legislativy, článků z internetu) ;

Polostrukturované hloubkové rozhovory s lidmi, kteří založili mateřské centrum nebo se podílejí na jeho činnosti ;

Polostrukturované hloubkové rozhovory s lidmi, kteří jsou v jiných dalších institucích, spolupracujících s mateřskými centry ;

Další informativní rozhovory a dotazování lidí, kteří jsou součástí mateřských center.

Hodnocení úrovně a typů spolupráce (partnerství) mateřských center s veřejným sektorem a dalšími aktéry v podpoře rodin.

Hodnocení efektivity mateřských center pomocí komparace a SWOT analýzy.

Předpokládané zdroje

Frič P., Deverová L., Pajas P., Šilhánová H., *Defining the Nonprofit Sector: The Czech Republic*; 1999

Čepelka, O. a kol.: *Místní partnerství a rozvoj venkova*, Omega Liberec 2004

Stachová, J.: *Občanská společnost v regionech České republiky*, 2008

Goulli, R.: *Neziskový sektor v ČR : výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University*, 2005

Frič, P. : *Neziskové organizace a ovlivňování veřejné politiky*, Agnes, Praha, 2000

Frič, P.: *Aktivity a potřeby neziskových organizací v České republice*, 1998

Frič, P., Goulli, R.: *Neziskový sektor v České republice*, EUROLEX BOHEMIA, 2001

Dumon, W., Nuelant, T.: *European Observatory on National Family Policies*, 1994

Salamon, L. M., Anheier, H. K.: *Defining of the Nonprofit Sector. In A Cross National Analysis*. Manchester University Press, 1997

Tesařová, T., *Podpora rodin s dětmi předškolního věku / vedoucí práce Oldřich Matoušek*, Praha, 2007

- Hartl, P.: Komunitní práce, FF UK, 1993
- Nová, Hana, *Rodinná politika v ČR : vývoj a současný stav /* vedoucí diplomové práce Gabriela Munková, Praha, 2008
- Matějček, Zdeněk: *Psychologické eseje (z konce kariéry)* Karolinum, 2004
- Sociologické studie. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě – Jana Chaloupková, Petra Šalamounová*2004:7
- Rabušic, Ladislav, Kocourková, Jiřina: *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?*, 2006
- Mareš, Petr, *Nezaměstnanost jako sociální problém*, 2002